

UJ ÉLETT

NEMZETPOLITIKAI+SZEMLE

1927/207

S Z E R K E S Z T I K

DR. ANTAL ISTVÁN ES DR. VITÉZ-NAGY IVÁN

B U D A P E S T

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.

IV. EGYETEM-TÉR 5.

orvosi szakkönyvkereskedés

jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

TARTALOM:

<i>Antal István dr.:</i> Uj élet	1
<i>Weis István dr.:</i> A magyar girondisták	6
<i>Gesztelyi-Nagy László dr.:</i> A magyar tanyakérdés nemzetpolitikai jelentősége	13
<i>Csanády György, Radványi Sándor, ifj. Szász Károly</i> költeményei	21
<i>Balla Borisz:</i> A szovjetkultura apokalipsziséből	23

Figyelő:

<i>Cz. I. dr.:</i> Külpolitikai szemle.....	29
<i>Kováts Albert dr.:</i> Az amerikai nevelés alap gondolata	33
<i>Farkass Jenő dr.:</i> Irodalompolitika	35
<i>Mariancsics Imre:</i> A színházi évad kezdetére	37
<i>Könyvek.</i> Fekete József és Várady József: Széchenyi vallomásai és tanításai (Kerék Mihály); Ajtay Miklós: Esztétikai imperializmus (Nagy László); Ford: Életem és működésem (Bobula Ida és Takáts István); Franciaországi levél (Pásint Ödön)	39

Az Uj Élet kiadóhivatala közli!

Amidőn lapunk először jelenik meg a nyilvánosság előtt, az Uj Élet kiadóhivatala azzal a kéréssel fordul mindazokhoz, kiknek kezébe kerül az Uj Élet első száma, hogy támogassák előfizetésükkel lapunkat, ismertessék, propagálják szemlénket.

AZ UJ ÉLET ELŐFIZETÉSI ÁRAI:

<i>Negyedévre</i>	3 pengő = 37.500 kor.
<i>Félévre</i>	6 pengő = 75.000 kor.
<i>Egész évre</i>	12 pengő = 150.000 kor.
<i>Egyes szám ára</i>	1 pengő = 12.500 kor.

Az előfizetési összeg beküldhető az UJ ÉLET KIADÓHIVATALÁHOZ (Budapest, IX. kerület Köztelek-utca 1.) vagy a CENTRUM HITELSZÖVETKEZETNÉL (Budapest, IX. Ferenc-körut 38. szám) levő folyószámlánkra.

Postatakarékpénztári csekk számla száma: 53.336.

Mutatványszámot kívánatra díjmentesen küldünk.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, IX. KÖZTELEK-U. 1.
Telefon: József 134—91. Hivatalos órák: minden délután 5—7 óra között.

Uj Élet.

Az első kérdés, amelyet egy új folyóirat megjelenésekor a kiadó, a szerkesztő és az olvasóközönség egymással szemben felvetnek: szükség van-e az új orgánusra, milyen hiányt pótol a megszületésével és milyen szükségletet elégít ki az életbenmaradásával? Van-e olyan terep a magyar életnek, amelyet még nem szántott fel valamilyen szellemi mozgalom ekéje, van-e olyan törekvése a társadalom egyik vagy másik rétegének, amely még nem talált hangot a magyar koncertben, van-e olyan irányzat a magyar gondolat kohójában, amely súlyánál, jelentőségénél s a mögötte állók értékénél fogva érzí magában az erőt a közvélemény előtt való megjelenésre?

Tehát van-e szükség Uj Életre?

A kiadó, mikor az új folyóirat első ivateit a nyomdagépek hengerei közé bocsátotta, erre a kérdésre épp úgy megadta a választ, mint a szerkesztőség, amely az új folyóirat szellemi részét a tőle telhető gonddal és figyelemmel összeállította. De megadta a választ maga a közvélemény, illetve a közvéleménynek az a része is, amely az Uj Életet a maga energiájával és áldozatkészségével létrehozta, sőt annak megjelenését a folyóirat kiadójától és szerkesztőitől ugyyszólván kikényszerítette.

És ez a válasz határozott, félreérthetetlen „igen” volt. Igen, szükség van az Uj Életre, mert szükség van új életre.

Értve ezen új életen, új embereket, új erőket, új stílust, új ambíciókat, új hangot, új társadalmat, új gazdaságot, új politikát, új országot. A magyar élet ez új tartalmi és formai elemei már itt vannak, itt zsidonganak körülünk, türelmetlenül dörömböznek az ajtónkon és

lázás sürgetéssel követelik a bebocsáttatást. De mintha kissé nehezen és kelletlenül nyílnék meg az ajtó előttük, nem azért, mintha nem volna helyük az ajtón innen, hanem azért, mert az ajtó mögött állók riadtan feszítik neki a vállaikat a recsegő-ropogó szárnyaknak: *mit akartok itten fiatalok?* Mintha nem lett volna négyesztendős háboru, nem lettek volna forradalmak, nem változott volna meg a világ megszokott ábrázata, nem fejlődtek volna új eszmék, nem születtek volna új emberek, nem támadtak volna új törekvések, nem cseperedtek volna fel új generációk s nem lett volna más az élet, a munka, a boldogulás, a küzdelem ritmusa? Mintha nyomtalanul vonult volna el fejünk fölött az elmúlt tíz esztendő, amely elsöpörte a régi kereteket mellőlünk és egy új világot teremtett a helyébe, új emberekkel, új társadalommal, új célokkal, új tartalommal?

Vajjon látják-e ezt Magyarországon is?

A magyar élet háboru és forradalmak utáni lapjait más stílusban írta meg a végzet: nem himbálódzhatunk a régi formák nyugodt, megszokott, klasszikus mértékein, amikor az élet itt zúg mellettünk a maga dübörgő prózájával és követeli a jogait mindazoktól, akiknek van valami köze ez élet egyik, vagy másik funkciójához, mindazok számára, akik erőt és hivatást éreznek magukban a mai magyar sors nagy feladatainak betöltésére.

És itt elsősorban a mai fiatal magyar nemzedékre gondolunk, arra a bizonyos, „negyedik és ötödik generációra,” mely a lövészárkok nyirkos mélyén és az ellenforradalom tüzeiben tette le az élet nagy vizsgáját a kérlelhetetlen cenzor: a történelem előtt.

Vajjon mire megy most ez a generáció az „élet nagy vizsgájával,” mire azokkal az erőkkel és tehetségekkel, amelyeknek az elmúlt tíz év alatt annyi heroikus példáját adta, mire azzal a sok szép ambícióval, lelkesedéssel, idealizmussal és jóakarattal, amellyel a magyar élet országutján elindult?

Szemlesütve áll az ajtó előtt és kalapját zavartan forgatva kegy és jótétemény gyanánt kéri azokat a feltételeket, amelyeket az összes előző generációk, mint az élet természetes velejáróit, készen kaptak atyáik kezéből.

A magyar élet mai irányítói mintha nem ismernék fel, mily óriási veszedelem fenyegeti az országot és a társadalmat ez ajtó előtt álló generációk böjtöltetésével és mily katasztrófa szakadhat ismét a nemzet nyakába, ha azokat a mérhetetlen eszmei és erkölcsi erőket, amelyeket a háboru és a forradalmak megpróbáltatásai vetettek felszínre e nemzedék lelkében, gyűlni, gyűlni, feszülni, feszülni hagyják a küszöb előtt. Ezek az energiák végzetes kazánrobbanást is idézhetnek elő, ha nem gondoskodunk idejekorán a levezetésükről és hasznosításukról, de áldásos, alkotó, emelő és feszítő erőkké alakulhatnak át, ha okos előrelátással, céltudatos terv szerint vezetjük be őket a nemzet organizmusába.

A háboru és a forradalmak nagy iskolájában felnőtt új generáció parlagon heverő, hatalmas energiái ezek, amelyek megérttek arra, hogy teret nyerjenek a magyar élet minden vonalán és lassan, fokozatosan, a természet rendje szerint átvegyék a vezetést az elődök kezéből. Nemcsak azért, mert azt követeli az élet törvénye, hogy a fiuk következzenek az atyák után, hanem azért is, mert a mai idők nagy problémáihoz ez az annyi szenvedésen és nyomorúságon átment mai generáció áll közelebb. Az evezőrudaknál lévők mintha nem értékelnék a való jelentősége szerint az elmúlt tíz esztendő tanulságait s azoknak az evezőcsapásoknak a ritmusa, amelyekkel a vizet hasítják, a háboruelőtti félszázad lélektelen tempóját követi. Pedig a háboru és a forradalmak új ütemet diktálnak a világ összes evezőinek, nemis szólva arról a stilusról, amellyel az evezőrudat forgatják, azokról az irányokról, amelyek felé a hajót kormányozzák.

Érthetetlen, merev egoizmussal ragaszkodnak ezekhez az evezőkhöz még akkor is, amikor már érzik, hogy a kar gyengül, a szem révedezik, a tüdő fullad s a sziv sem bírja többé a csapások taktusát s bár biztosan tudják, hogy itt vannak az új szemek, a friss karok, az ép tüdők és az erős szivek, amelyek nem csak pótolni tudják az ő lankadó kitartásukat, de egy vonalban is tartani a többiekkel a világ nagy versenyében a nemzet hajóját.

És ezek a friss, feszülő karok messzeségre vágyó szemek hiába várják, hogy az evezőkhöz kerüljenek, hiába áhitozzák a magyarság előtt feltáruló végtelen távlatokat, a „beati possidentes” elhalkítják e generáció hangját a magyar élet nagy muzsikájában és elvitatják tőle az élet, a jövő, az érvényesülés primitív feltételeit.

Míg Európa összes nemzetei — a legyőzöttek sem véve ki — a belső társadalmi, eszmei és világnézeti átalakulás reneszánszát élik, új eszmék támadnak, új emberek születnek, új életerő buzog a mélyből felfelé, Magyarország az összes szellemi és erkölcsi energiáit a levénhedt, agyonkompromitált, impotens szabadelvűség erőszakos fiatalítási operációjára koncentrálja — nagyjában ugyanazoknak a csodadoktoroknak a sürgése-forgása mellett, akik e beteg szabadelvűséggel együtt a nemzetet is csaknem a másvilágra küldték. S míg szerte e világon szabaddá teszik, sőt kiépitik a pályát a háboru nemzedéke előtt, nálunk az élet, a gazdasági viszonyok és a szociális helyzet emelte, kényszerű barrikádokat még az előítélet, a bizalmatlanság és az elfogultság akadályaival is tetézik. Nehezen mondjuk ki a keserű szavakat: nálunk szinte vétek fiatalnak, erősnek, tehetségesnek lenni. Vétek, amelynek mellőzés, elnyomás, félreállítás, nélkülözés, sokszor egyenesen a nyomor a büntetése: letörése a feltörő ambícióknak, elhervasztása a cselekedni, alkotni vágyó energiáknak.

Kétségbeejtő kontraszelekció korszakát éljük a magyar életben és e kontraszelekció első áldozatainak a generációnak a tagjai, amelyeknek volt módja és lehetősége a háborut végigküzdeni, a forradalmak

hidrájával megbirkózni, de arra már alig, hogy erejéről, ambíciójáról, tehetségéről és tettvágyáról a békés, polgári munka műhelyeiben is tanúságot tegyen.

A legdrágább magyar energiák e vak és dőre pazarlása ellen kiált erélyes megálljt az Uj Élet és harcol azok jogaiért, érvényesüléséért, jövőjéért, akik a magyarság legnehezebb, legváltásosabb óráiban bizonyították be, hogy hivatottak e nemzet békés fegyverekkel folyó nagy küzdelmében is a társadalom élén verekedni. Az Uj Élet a maga nyomtatott iverneke kötetéből épít fedezéket e generáció érdekei köré és e fedezékek mögött szervezi a magyar jövő nagy harcára, e harc vezetésére és győzelemre juttatására a „negyedik és ötödik generációt.”

Az Uj Élet hasábjain e generáció hangja, vágyai, törekvései nyerne megnyilatkozást: itt fogja elmondani véleményét a magyar élet minden problémájáról, itt akarja megmutatni az evezőrudaknál levőknek, nincs mit félniök a fiatalok előretörésétől: akik elég érettek voltak a nemzet legkritikusabb perceiben a nemzeti ügy védelmére, arra is érettek, hogy sokkal könnyebb és nyugodtabb viszonyok között is szavuk legyen a magyar ügy irányításában. Nincs mit tartani attól, hogy a mi hangunk úgy erőben, mint tónusban és tartalomban elűt a megszokott félszázados melódiáktól: szomorú lenne, ha ugyanugy látnánk a világot, mint azok, akiktől egy emberöltő választ el bennünket és ugyanazokkal az érzésekkel énekelnénk meg az aeroplánt és rádiót, amelyekkel atyáink a koppantót és a dilizsánszot. A fejlődés örök logikája az, hogy az atyák világát ostromolják a fiuk, csak azért, hogy egykor majd ők is defenzívába szorulanak az utánuk következőkkel szemben. Az élet bölcs rendelése ez, aki ezt nem érti meg, az életet nem érti meg, aki ez elé akadályt gördít, az élet vérkeringését torlaszolja el.

Az Uj Élet pedig elsősorban az életet akarja megértetni és felszabadítani mindenki előtt, akinek e hazában a magyar élet egyik, vagy másik pontján szerep jutott, a magyar életet, amilyennek mi látjuk, amilyenre kívánjuk, amilyenre tenni akarjuk és fogjuk. Ezért az új magyar életért íródik az Uj Élet minden egyes sora, elsősorban azok által és elsősorban azoknak, akiknek az ideje csak ezután következik el s akik hisznek abban, hogy a magyarság sorsa csak akkor kerül biztos révbe, ha az ország vezetését a háború és a forradalmak tisztító tüzeiben testileg, lelkileg, erkölcsileg újjászületett fiatal generációk veszik a kezükbe. Mondják ezt elbizakodottságnak, mondták ezt naivságnak, mondják ezt tapintatlanságnak, vagy mondják aminek akarják: mi ezt így hisszük, így látjuk, így képzeljük s a mai „korszellem” még nem járta át annyira a lelkünket, hogy érzéseinket, hitünket és vágyainkat a számítógépes opportunizmus és a hamis álszemérem vékaja alá rejtjük.

Nincs mit titkolnunk, nincs min szégyenkezünk, tehát nyíltan,

őszintén beszélhetünk. Nem is meggyőződésünk elhallgattatásával, de hirdetésével és terjesztésével akarunk érvényesülni, tehát egyenesen és kereken mondjuk ki, azt amit látunk, érezzük és gondolunk.

Uj életért szálltunk hadba, uj és szokatlan fegyverekkel: nyiltsággal, őszinteséggel, egyeneséggel és önzetlenséggel indultunk el az Uj Élet útján.

Antal István dr.

Az Uj Élet könyvei első száma:

Ajtay Miklós:

Esztétikai imperializmus.

Az ujjászületett Európa útjáról ír egy külföldre szakadt fiatal esztétikus ebben a Párisban megjelent könyvben.

Ára 1 pengő

K a p h a t ó

a kiadóhivatalban és az összes
könyvkereskedésekben.

A magyar girondisták.

Lamartine azzal vezette be a girondisták történetét, hogy egy kis csoport életét akarja megírni, amelyet a végzet az események központjába lökött és amely törekvéseivel, vágyaival, erényeivel és hibáival megtestesítője az akkori franciaországi állapotoknak.

A magyar girondistákra ez a megállapítás nem teljesen találó. Akár a 49-iki békepártot tegyük a mikroszkop lencséje alá, akár azoknak a férfiaknak egyéniségét és tevékenységét boncoljuk, akik a világháború vége felé, a szerintük elkerülhetetlen és romboló forradalmat előre látva, annak káros hatásait megelőzni törekedtek, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy ezek a kis csoportok nem testesítették meg koruk magyar tömegeinek összes előnyeit és hátrányait, reális vágyait és ködös álmódzásait, emelkedettségét és lesülyedtségét. A magyar girondisták inkább sziget voltak az indulatok és érzelmek háborgó tengerén, a kiválasztottaknak kis csapata, amely jobb volt környezeténél, mely önmagának a feláldozása révén is a haza megmentésére törekedett, melynek azonban hatása nem volt és nem lehetett, mert elzárkózott a tömegmozgalmaktól, szembehelyezkedett a napi jelszavakkal és lelkiismeretének elefántcsont tornyába zárkózva, cselekvés helyett Cassandraként kesergett a végzet mostohaságán.

A magyar girondisták csak egyben hasonlíthatók francia előképeikhez: éppen annyira határozatlanok voltak és ép oly kevéssé tudták a cselekvés döntő mozzanatát érvényesíteni akkor, amikor a tépelődés, az önkínzó vád, a bírálat és a szép szavak nem elegendők többé. Minthogy azonban a magyar girondisták nem hívták elő a forradalmat, nem segítették elő annak diadalát, nem is érte utól őket Vergniaud és társainak balsorsa: tulnyomó többségüket a működésük ellenére kirobbant forradalmi változások nem pusztították el és valamilyen formában Világos után, illetőleg a forradalmi korszak lezajlása után folytathatták működésüket.

A 49-es girondisták szerepét és jelentőségét a történelem meglehetősen tisztázta már. Megszabadította Nyáry Pált, Kazinczy Gábort és társaikat azoktól a rágalmaktól, melynek ködébe az orthodox függetlenségi politika burkolta őket, és kimutatta azt is, hogy a tények logikájával, az események fortagával szemben gyengék voltak és győzelmük esetén sem lettek volna képesek arra, hogy a történeti fejlődésnek más fordulatot adjanak.

Még mindig meglehetősen bizonytalanság uralkodik azonban az 1918-as év magyar girondistáinak méltatása tekintetében, amit elősegít az a körülmény is, hogy ezuttal most is élő, sőt szereplő emberek értékeléséről van szó, részben olyanokéről, akik akkori irányukkal és meggyőződésükkel szembekerültek és akikre nézve a felmentést csak az adhatja meg, aki a világtörténelmi események értelem- és jellem-átalakító hatását teljes egészében megérteni tudja.

Azokról a személyes tapasztalatokról, amelyeket ezekre a magyar girondistákra vonatkozólag szereztem, más helyen és más alkalommal már beszámoltam.* Ezuttal a történetíró pártatlanságával és a történetpolitikus szenvtelenségével kísérem meg a mozgalom rövid és tárgyilagos ismertetését.

* A „Nép” c. napilap 1924 május havi számaiban egy cikksorozatban.

Körülbelül a kiegyezés félszázados évfordulóján a magyar közélet a lehető legsivárabb képet mutatta és minden gondolkozó embert kétségbeejthetett Magyarország jövője felől.

A kiegyezés, mely 1867-ben szükségszerűség volt és fejlődési lehetőségeket rejtett magában, túlélte önmagát.

A hosszú szabadelvű munkapárti rendszer az elvtelenség, a megalkuvás és korrupció mocsarába taszította az országot. Állami öncélúságunkat, nemzeti államunk kiépítését feladtuk anélkül, hogy egyes belpolitikai kérdésekben nyert szabadságunkat felhasználtuk volna. A földbirtok megosztás egyenlenségéhez és a magyar földműves ebből eredő elégedetlenségéhez járult a háboruban még hatványozott kapitalisztikus kormányzati szellem, mely az ingó tőkének erkölcsi és gazdasági szempontból egyaránt kifogásolható eszközökkel végbemenő felhalmozódását tette lehetővé az arra legkevésbé hivatottak kezében. A nem magyar ajku lakóssággal szemben sem a közigazgatás és tanügyi intézmények útján való kiméretlen beolvasztás, sem a becsületes megegyezés módszere nem került alkalmazásra, hanem a kettőnek valami sajátságos vegyülete, amely mindig annak az eszköznek alkalmazásából állott, amely adott esetben legkevésbé volt indokolt. A kormányok a kiegyezéshez hű országgyűlési többség megalkotására és fenntartására lévén kényszerítve, kormányzati tényeikkel a magyar függetlenségi gondolattal szemben ellenséges nem magyar ajkuakat támogatták, a magyar ajku vidékeken pedig mesterséges és erőhatalmi eszközökkel tartották fenn a kormánytól függő, akkor már vékonyabb rétegnek igazgatási és gazdasági uralmát. Ebben a rendszerben természetesen nem volt helye a tehetségnek, az önállóan gondolkozó fejeknek, a bírálatnak; elvileg ellensége volt a kormányzat minden fiatal embernek és elvileg támogatott minden szürke középszerűséget. A rendszeren belül érvényesülni, egyénnek vagy társadalmi osztálynak csak úgy lehetett, ha tehetségét prostituálta, immanens érdekeit feláldozta. Ezt a szomorú helyzetet súlyosbította a világháború, melynek szenvedései az összes visszasságokat érezhetőbbé tették, az ellentéteket kiélesítették. Mikor Amerika beavatkozása után a gondolkozó fők előtt nyilvánvalóvá vált a háború győzelmes befejezésének lehetetlensége, aggódva szemlélték a társadalmi és nemzetiségi romboló tényezők megerősödését, hatásuk sokszorozódását.

A kétségbeesés és kételkedés ezen időszakában volt egy csoport, amely sem a változások kizárásának dogmává emelésében és a hatalom gyakorlásából eredő optimizmusban, sem a felforgatásra törekvők részben idegen eszmeáramlatokon nyugvó és idegen fajiságtól fűtött elkeseredésében nem tudott megnyugodni. Ez volt az a társaság, melyet egyik tagja találóan nevezett el harmadik Magyarországnak.

Sajátságosabb összetételű tömeg még alig szerepelt a magyar történelemben. Életkor tekintetében az aggastyánoktól a fiatal emberekig felölelte az összes korokat. Történelmi nevü mágnásoktól elkezdve, idegen nevü és eredetü, üressebü lateinerekig, mindenféle embert számolt tagjai sorában. Még a politikai és társadalmi irány tekintetében sem volt egyöntetü, azonban mégis voltak olyan mozzanatok, melyek a különböző vagyoni helyzetü, társadalmi állásu, hagyományü és irányu embereket összekapcsolták.

Az első ilyen mozzanat volt annak a fölismerése, hogy az akkori közjogi szervezet és az ennek hatása alatt kialakult társadalmi rendszer a legnagyobb veszedelmeket rejtje magában. A másik kapocs volt az a tudat, hogy nemcsak az állami és gazdasági berendezések gyö-

keres átalakítására van szükség, hanem az emberek átértékelésére és olyan megoldásra, mely nálunk is utat nyit a tehetségeknek. Végül egyesítette ennek az akkor még teljesen szervezetlen társaságnak tagjait az az idegenkedés, melyet úgy a kapitalista-feudális alapon álló és a zsidóságnak fokozott érvényesülést engedő szabadelvű munkapárti kormányzati rendszerrel szemben, mint a Jászi-, Kunfi-féle teljesen fel-forgató törekvéssel szemben éreztek.

A Tisza-kormány bukása ezt a csoportot eleinte bizonyos örömmel töltötte el, mert abban a meggyőződésben voltak, hogy esetleg még politikai rendszerváltozás segítségével is a legtöbb kérdést kielégítő megoldáshoz lehet juttatni. Csakhamar beigazolódott azonban, hogy az Eszterházy és Wekerle kormányok nem képesek a helyzet nehézségeinek leküzdésére. A kérdések gyökeres megoldása és feltétlenül nemzeti érzésű, sőt konzervatív gondolkozású földműves-tömegek megszervezése helyett a felszínen maradó ügyeskedés politikai utvesztőjébe kerültek, aminek legékesebb példája az volt, hogy Vázsonyi Vilmos választójogi minisztere lett a kormánynak és olyan javaslattal ajándékozta meg kormányelnökét, melyet a kormány többsége nem tartott helyesnek és mellyel szemben kezdettől fogva kompromisszumos tárgyalásokat indított meg az országgyűlés többségét tevő munkapárttal.

Nem tartozik most szorosán tárgyunkhoz és azért csak érintem azt, hogy a Vázsonyi-féle törvényjavaslat amúgy sem lett volna alkalmas ennek a nagy politikai teherpróbának a kiállítására. Vázsonyi ugyanis mindent megtett arra vonatkozólag, hogy a demokratikus választójog segítségével érvényesülő keresztény tömegek túlsúlyát meg-megtörje: erre szolgált a földműves lakosságnál az adócenzus megkövetelése, a hősök választójogánál az 1 $\frac{1}{2}$ éves frontmögötti szolgálat jogcime, nőknél a 4 polgári osztályos minősítés. Még jellemzőbb azonban az, hogy a munkapárt — egyik, legutóbbi napokban is sokat emlegetett, akkor is erős befolyású, fiatal tagjának szavai szerint — visszautasította az angol konzervatív-párt 1867-iki példájának követését és a Vázsonyi-féle egyoldalú választójog kiszélesítése helyett a vidéken a szűkkörű választójog révén saját uralmát akarta állandósítani, illetőleg visszaszerezni. Nem becsülhetjük túl a választójog hatását; csaknem biztos, hogy a legdemokratikusabb választójog törvénybeiktatása és az annak alapján végrehajtott választás is csak tompíthatta volna az ellentéteket és mérsékelhette a kitörés erejét, nem lett volna azonban elég a háboru elvesztésével járó forradalom megelőzésére. Kétségtelen azonban, hogy megfelelő választójog elősegítette volna a keresztény tömegek öntudatra ébredését, megszervezését, a demokratikus átértékelést, csökkentette volna az izgatás hatályosságát és végeredményben a változás kevesebb értékrombolással mehetett volna végbe.

A harmadik Magyarország társasága csekély kivétellel a választójog széleskörű kiterjesztése mellett foglalt állást, mereven ellene volt azonban annak, hogy ennek a kérdésnek a megoldása is, a szociáldemokratákkal és követők nélküli polgári radikális párttal való meg-egyezés alapján, ennek javára menjen végbe.

A választójog volt heteken át az immár alapszabályszerűleg működő társaságba tömörült magyar girondisták vitáinak központja.

Lassanként ugyanis a már említett és egészen különböző egyének-ből álló tábor beszélgetések, hirlapi cikkek révén egymásra ismert és szükségét látta annak, hogy cselekvőleg járuljon hozzá a közvélemény felvilágosításához és irányításához. Ezért alakult 1917-ben a Magyar

Társaság, melynek elnöke Dessewffy Emil gróf lett, titkára előbb Hódossy Gida, azután Czettler Jenő, spiritus rectora azonban Milotay István azokkal a barátaival, akik vele együtt az akkor hihetetlen népszerűsége miatt tett Uj Nemzedék hetilapot szerkesztették. Azt lehetne mondani, hogy Magyarország szellemi arisztokráciája volt ennek a hetilapnak olvasó közönsége, mely örült, hogy végre a magyar gondok és a magyar problémák nagyképüsködés és előítélet nélküli konstruktív kritikáját megkapja.

Alig lehet fényesebb névsort összeállítani, mint a Magyar Társaság első évkönyve. Csak példaképpen hozok fel néhány nevet az említettek kivül. Ajtay József, Osztruluczky Miklós, Szontagh Tamás, Bajza József, Imre József és Sándor, Benisch Arthur, Manninger Vilmos, Kéthly László báró, Székács Andor, Steinecker Ferenc és még annyian, akik azóta, részben a közéletben exponált szerepet játszanak.

A Magyar Társaság elgondolása föltétlenül helyes volt; a különböző ugyanazon célratörő irányok kiegyeztetése és egységes nemzeti program alakítása. Az idő azonban ennek az elgondolásnak valóra váltására már nem volt többé alkalmas. Nem arra kellett volna törekedni, hogy évtizedekre szóló munkatervek kerüljenek megbeszélés alá óriási szellemi energia-pazarlással, hanem meg kellett volna szüntetni a legkiáltóbb társadalmi bajokat és az ezzel szerzett népszerűség felhasználásával a nemzeti alapon álló tömegeket megszervezni a nagy harcra. A Magyar Társaság csütörtöki összejöveteli magas színvonalu és erkölcsi emelkedettségü viták színhelyévé váltak; az események rohamos torlódása azonban csakhamar egészen más problémákat vetett fel. A Magyar Társaság meddőségéhez hozzájárult még néhány vezetőjének politikai opportunizmusa, akik érvényesülésüket, a struccpolitikát folytató és a veszély horderejét meg nem látó kormány előtt érvényesülési lehetőségüket és népszerűségüket nem akarták veszélyeztetni.

Aránylag még legértékesebb működése volt a Magyar Társaságnak az, melyet egyes tagjai által a konkrét ügyintézés befolyásolása és egyes nagy kérdéseknek, mint a választójognak tárgyalása alkalmával kifejtett.

A Magyar Társaság működése közben a külpolitikai feszültség és belső zavarok okozta helyzet állandóan rosszabbodott. A monarchia szétbomlásztására irányuló törekvések a magyar államegység megszüntetésére irányuló merénylettekké váltak. A felelős tényezők azonban — legalább a be nem avatott szemlélő előtt — még mindig megőrizték a cinizmus határán álló jókedvüket és bizalmukat.

Mindazokat, akik még nagyobb változások nélkül is lehetők tartották a reformokat és azt hitték, hogy azok megvalósítására idő áll rendelkezésre, a villámlás erejével világosította meg a bolgár front felbomlása és az annak nyomán pár óra alatt kialakult helyzet. Ennek a döntő jelentőségét talán legjobban élezte ki az a vezérkari kapitány, aki abban az időben egyik legbefolyásosabb politikai informátora volt legfelsőbb helyeken álló egyéneknek is és aki ettől az időponttól kezdődőleg a krízis elodázására irányuló mindennemű kísérlet céltalannak mondott. Ő előtte ép oly tisztán állott a forradalom bekövetkezése, mint Rákosi Jenő előtt, aki ezt a szót, mint lehetőséget, sőt valószínűséget e sorok írója előtt sokszor mondotta ki.

A veszély közelsége sokakat megdöbbsentett és néhány csoportot erősebb tevékenységre serkentett. Kiderült, hogy a Magyar Társaságon kívül több alapszabállyal bíró egyesület és baráti kör foglalkozott már évek óta hasonló kérdésekkel és törekedett azoknak megoldására.

A veszély tudata mindezeket egyesülésre bírta. Nemes verseny indult meg közöttük abban a tekintetben, hogy miként mutathatják magukat önzetlenebbeknek, miként mozdíthatják jobban elő az összemunkálást.

Valamennyi közös alapon álló tényező egyesítésének eszméje abban a körben fogant meg, melyet a keresztény sajtó megteremtésében nagy érdemekkel bíró szerzetes és a keresztény politikának máig is legjellegzetesebb képviselője hozott össze. Ez a formálisan meg nem alakult és több tekintélyes, az azelőtti időkben is szerepet játszó tagot magában foglaló társaság esti tanácskozásait rendszerint az egyik lipótvárosi másodrangú pénzügyi helyiségeiben tartotta, talán azért, mert ott keltettek legkevesebb feltűnést az összejövetel. Ennek a társaságnak néhány, azóta miniszterséget viselt tagja volt. Bizonyos szempontból előnye, de sok tekintetben hátránya volt azonban az, hogy jóformán kizárólag katolikusokból állott és aránylag nagy szerepet játszottak benne a papok. Ez elősegítette a társaság állásfoglalásának egyöntetűségét, de egyszersmind egyoldaluvá tette; azok a kiváló, nagytehetségű és feltétlenül jóindulatu egyházi személyek pedig, akik hazafias aggodalmukban odáig mentek, hogy ilyen titkos társaság megbeszélésein résztvettek, tanulmányaik, életmódjuk, munkakörük és egész egyéniségük révén kiválóan alkalmasak lettek volna a különböző állami és társadalmi tényezők közötti ellentéteknek békés időkben, békés úton való kiegyenlítésére, merőben képtelenek voltak azonban arra, hogy egy forradalmi lüktetésű, lázas rohamokban fetregő kor problémáinak vas kézzel való megoldásában közreműködjenek, vagy akár azt elősegítsék.

Amint a Magyar Társaság működését megbénította több kiemelkedő tagnak a napi politikával szemben való lekötöttsége, épügy ennek a társaságnak is az vált a végzetévé, hogy rendkívül sokféle érzékenységet akarván kimélni, minden lényegesebb kérdést megkerült. Így azután a tizenkettedik óra utolsó perceiben gyönyörű és mélyreható viták folytak pl. az idegen eredetű és érzésű uralkodóház és a nemzet közötti ellentéteknek a jogfolytonosság megsértése nélkül, a nádori méltóság helyreállításával leendő csökkentéséről, ellenben arról, ami a legfontosabb volt, hogy valamit adjunk a tömegeknek, valamilyen módon vezessük le azoknak feszültségét és erőhatalmat szervezzünk a forradalmi kirobbanással szemben, alig esett szó. Egy-két, akkor még ismeretlen emberen kívül egyedül Wolff Károly ismerte fel a helyzetet a maga végzetes komolyságában és egy, azóta döntő politikai szerephez jutott pap állapította meg fölényes nyugalomával és megdönthetetlen logikájával azt, hogy nem az elméletek lényegesek most, hanem az, hogy a puskát ránk sütik-e, avagy mi sütjük rá ellenfeleinkre.

Október legvégén, amikor a bolgár front összeomlásának következményeit már sokan kezdték észrevenni és a nyugati frontról is ijesztő hírek jöttek, megindult a már említett összeolvasztási folyamat a különböző és későbbi politikai és társadalmi irányok csiráit már akkor magukban rejtő csoportok között.

A Cél-társaság Üllői-uti helyisége lett a különböző csoportok közös tanyája. Minthogy azonban volt a beolvadó csoportok között olyan, mely már akkor a fascista-gondolat jegyében állott és a forradalmat egy elébe vetett ellenforradalommal akarta megakadályozni, szükségessé vált ennek a sokak szemében szélsőséges iránynak kiegyeztetése az óvatos és félénk, változtatásoktól féltő álgirondistákkal.

A mozgalom fiatalabb tagjai fogcsikorgatva látták, hogy az utolsó értékes percek ismét elméleti és methodologiai vitákkal telnek el, ahelyett, hogy egy erőteljes egyéniség magához ragadná a vezetést és megszervezné az ellenmozgalmat. Sajnos, a magyar ifjuságnak tulzott tekintélytiszteletre és önállótlanásra nevelése miatt azonban ezen fiatalok egyike sem kapott a gazdátlan kormányrudhoz, mely mellett felelős kormánytényező már nem volt. A Wekerle-kormány ugyanis, amint köztudomású, már október közepén tulajdonképen megbukott és csupán adminisztratív munkára szoritkozott. Éppen a legváltásosabb időben nem volt tehát kormánya az országnak. A girondisták csoportja kezdettől a Hadik-kombinációt segítette elő, jóllehet voltak olyanok, akik azt állították, hogy Károlyi Mihálynak kellő időben kormánya emelése és ezzel a felelősségnek idejében ráhárítása a nevezettet addigi barátaival szembeállítaná és esetleg éppen őt lehetne felhasználni a forradalmi mozgalmak elnyomására.

Végre sok küzködés, még több meddő vita után sikerült megállapodás abban a tekintetben, hogy a Nemzetvédelmi Szövetség neve alá tömörült különböző csoportok a nyilvánosságra lépnek és szervezkedésre szólítják fel a polgárokat. Az ország végtelen kárára korán elhunyt Szegedy Miklós által szövegezett kiáltvány mindenkinek a tetszését megnyerte és a forradalom kitörését megelőző délután a jelenlevők örömmel láthatták a magyar egység megnyilatkozásaként ugyanazon padon egymás mellett Prohászka püspököt, aki önfeláldozóan támogatta az eszmét és a mozgalmat kezdettől fogva, Raffay püspököt, a külföldön nagy összeköttetésekkel rendelkező és szintén korán elhunyt Megyercsy Bélát, a ref. egyház egyik legismertebb tagját és azt a már említett lánglelkű szerzetest, aki akkori álláspontjától eltérőleg azóta nem egyszer lépett fel a protestánsokkal szemben.

Az egység és megállapodás örömét azonban több körülmény zavarta. Az egyik az volt, hogy azok, akik az akkori állami és társadalmi berendezésnek csaknem minden anyagi és erkölcsi előnyét élvezték, nem támogatták a mozgalmat, arról tudomást sem szereztek úgy, hogy a mozgalommal járó kiadások néhány kis ember zsebét terhelték. Mindössze az utolsó órákban jött a helyiségbe Schönborn gróf, felajánlva a munkapárt anyagi támogatását, ez azonban már későn jött segély volt és elfogadása a mozgalom résztvevőinek többsége szempontjából aggályosnak látszott volna. A másik zavaró mozzanat az volt, hogy mikor a kiáltvány aláírására került a sor, nagyon sok olyan egyén, akire számítottak a mozgalom vezetői, aláírását megtagadta; úgy, hogy a kiáltvány 47 aláírással jelent meg, akik között voltak országosan ismert egyházi férfiak, írók is, azonban a többség ismeretlen nevű fiatalember volt, vagy olyan alsóbb osztályokból származó egyén, aki eszményeiért életét és vérért mindenkor feláldozni hajlandó.

A sors kereke azonban nagyot fordult. Mig a girondisták tanácskoztak és a kormány aludt, a forradalom emberei nem maradtak tétlenül. Az utolsó egységesítő tanácskozások már az utcai tüntetések zajában, sőt puskaropogások között végződtek be, a kiáltvány hajnali kiragasztása pedig azon a napon történt, amely nap valószínűleg gyászbetűkkel lesz megörökítve a magyar történelemben és amely már lehetetlenné tett minden nyilvános ellenszervezkedést.

Korai még annak a kérdésnek fölvetése, hogy a magyar girondisták mozgalma sikere esetén elkerülhetővé tette volna-e a területi épségünket, társadalmi boldogulásunkat tönkretévő, véres proletárdiktatúrába fulladt forradalmat. Egy azonban kétségtelen és ez az, hogy mikor

válságos perceit éli egy nemzet, a legnagyobb szakismeret, a legjobb szándék, „az erő és oly szent akarat” sem elegendő; bátor és kiméletlen cselekvés kell, olyan erő kifejtése, amely legázol mindent. Az októberi forradalom nem a magyar girondisták bukása volt elsősorban, hanem azé a 67-es nemzedéké, mely belenyugodott a viszonyok teljes elfajulásába és kiirtotta az önállóságot, a cselekvési vágyat a magyar középosztályból, szolgai alkalmazkodásra szoktatta. A magyar girondisták felelőssége annyival nagyobb azonban kortársaikénál, mert látták a bajokat, felismerték a helyzetet és ennek ellenére nem voltak képesek az előítéleteikkel való szakításra, megfelelő rendszabályok alkalmazására. Igazolásukra csak azt a történelmi bölcséleti tételt lehet felhozni, hogy megfelelő környezet, megfelelő előfeltételek nélkül a legnagyobb akcióemberek sem érhetnek el eredményt: ugyanaz a Napoleon, aki thermidorban halomra lőtte a forradalom utolsó bajnokait, augusztus 10-én hasztalan keresett néhány ágyut, hogy szétszórja a csőcseléket. Az a felsőbb hatalom, melyet hívő keresztények isteni Gondviselésnek, a görög bölcsészek végzetnek, a nacionalista történetirók a tények logikájának neveznek, olyan helyzetet teremtett 1918-ban Hazánkban, mellyel megbirkózni talán egy demiurgosz sem tudott volna és mely talán szükséges ahhoz, hogy a magyar faj a megpróbáltatások, szenvedések és átalakulások tisztítótüzén átmenve teljesíthesse világtörténelmi hivatását.

A magyar girondisták pedig mozgalmuk balsikere után szét-szóródva törekszenek eszméik szolgálatára. Egyrészüket elbukott, ellentétbe került eredeti irányával, egy részüket elnyelte a napi politika; a többséget azonban a szenvedések, csalódások és balsikerek acélkeményre kalapálták és ezek mindegyike a forradalmak utáni fásultságnak a szürke középszerüségüket dédelgető napjaiban is őrhelyén rendületlenül küzd a magyar jövőért.

Weis István dr.

Bárhol megjelent könyv beszerezhető

Politzer Zsigmond és Fia

könyvkereskedésében

Budapest, IV. Kecskeméti-u. 4.

Telefon: József 104-43.

Jogi, orvosi és közgazd. munkákról állandóan **ingyen** adunk szakkönyvjegyzéket

A magyar tanyakérdés nemzetpolitikai jelentősége.

A magyar tanyakérdés feltámadás és jövője. Ma a tanyakérdés nemcsak, mint az Alföld-probléma legnagyobb jelentőségű része érdemel említést, nemcsak mivel Magyarország mai területének tekintélyes része (kb. 5 és $\frac{3}{4}$ millió katasztrális hold) az, amelyen tanyaszékelés folyik, hanem különösen azért, mert a magyarságnak igen értékes és nagy tömegei laknak éppen a tanyákon; úgy, hogy e kérdéssel foglalkozni ma nemzeti kötelesség; egyenlő a nemzet jövője érdekében teendő legfontosabb intézkedésekkel. Tanya volt Magyarországon az Alföldön régebb idők óta, de tanya-kérdés nem volt, mert az itt felmerülő ezerféle kérdéssel, a tanyai fajmagyar lakosság bajaival, sérelmeivel, panaszaiival, fájdalmaival nem igen törődött senki. Hogy mi volt ennek az oka, azt most ne kutassuk? De talán nem járunk messze az igazságtól, ha megállapítjuk, hogy az alföldi tanyai magyarság függetlenségi érzelve s ellenzéki magatartása nem kis szerepet játszott abban, hogy kiesett az illetékesek gondoskodásának köréből. A tanyák népe évtizedek hosszú során keresztül élte a maga elzárt, Ázsia belső pusztáin élőkhöz hasonló életét s nem érezte sem a kormányok, sem a társadalom jótékony kezét. Csak két alkalomból s két embertípus volt, akik a tanyai lakosságot felkeresték minden időben: a képviselőválasztási kortések és az adóvégrehajtók. Ha most a nemzet lelkiismerete elé állítanánk a közelmúlt intéző tényezőit, végtelen lesújtó lenne az ítélet reájuk nézve, hogy engedték az Alföld színmagyar népét hitében, erkölcsében, gazdasági, szellemi értékeiben pusztulni, veszni, ahelyett, hogy lehajoltak volna hozzá, mint adófizető és 100 százalékos állampolgárhoz s igyekeztek volna jóakarattal, megértéssel, belátással a tanyai magyarság sorsán javítani. Ha a tanyai lakosság a tanyákra való kivonulása alkalmával nem érezte a hatóság támogatását, legalább nyújtani kellett volna azt akkor, amikor már kint a tanyákon elhelyezkedve a gazdasági, társadalmi, kulturális stb. szükségletek kielégítésének teljes híjával kezdte ott meg a maga vegetatív életét.

A tanyakérdéssel foglalkozni annyi, mint az ország nagy részét kitevő Alföld gazdálkodási, népesedési, közegészségügyi, kulturális stb. kérdéseit boncolgatni. Ma Magyarországon 10 tanyás vármegye van. Érdekes lesz szemlélni azt a statisztikai összeállítást, amely képet nyújt az egyes tanyás vármegyék lélekszám szerinti tanya-eloszlásáról s az irni-olvasni tudásról:

Bácsbodrog vármegye:

1000—2000 lakosu puszták száma	5	
500—1000 " " "	13	
200—500 " " "	15	
lélekszám végösszege	23.668	
irni-olvasni tudók száma	15.547	
irni-olvasni nem tudók száma	8.121	

Csongrád vármegye:

2000-nél több lakosu puszták száma	14	
1000—2000 " " "	13	
500—1000 " " "	35	
200—500 " " "	92	
lélekszám végösszege	115.501	
irni-olvasni tudók száma	79.084	
irni olvasni nem tudók száma	36.417	

Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye:

2000-nél több lakosu puszták száma	2	
1000—2000	12	
500—1000	21	
200—500	118	
lélekszám végösszege		111.645
irni-olvasni tudók száma		71.131
irni-olvasni nem tudók száma		40.514

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye:

2000-nél több lakosu puszták száma	9	
1000—2000	52	
500—1000	112	
200—500	197	
lélekszám végösszege		292.102
irni-olvasni tudók száma		186.508
irni-olvasni nem tudók száma		105.594

Békés vármegye:

2000-nél több lakosu puszták száma	2	
1000—2000	12	
500—1000	39	
200—500	116	
lélekszám végösszege		107.715
irni-olvasni tudók száma		79.345
irni-olvasni nem tudók száma		28.370

Bihar vármegye:

1000—2000 lakosu puszták száma	1	
500—1000	2	
200—500	27	
lélekszám végösszege		24.254
irni-olvasni tudók száma		13.441
irni-olvasni nem tudók száma		10.813

Hajdu vármegye:

2000-nél több lakosu puszták száma	5	
1000—2000	10	
500—1000	21	
200—500	64	
lélekszám végösszege		79.799
irni-olvasni tudók száma		52.718
irni-olvasni nem tudók száma		27.081

Szabolcs vármegye:

1000—2000 lakosu puszták száma	2	
500—1000	11	
200—500	94	
lélekszám végösszege		83.520
irni-olvasni tudók száma		38.716
irni-olvasni nem tudók száma		44.804

Szatmár vármegye:

2000-nél több lakosu puszta száma	—
1000—2000	—
500—1000	—
200—500	16
lélekszám végösszege	13.589
irni-olvasni tudók száma	5.604
irni-olvasni nem tudók száma	7.985

Arad-Csanád-Torontál Egyesített vármegyék:

1000—2000 lakosu puszta száma	8
500—1000	20
200—500	39
lélekszám végösszege	45.125
irni-olvasni tudók száma	29.328
irni-olvasni nem tudók száma	15.797

Látjuk ezekből, hogy a tanyai település színtere az egész Magyar Alföld, közelebről azonban a Duna-Tisza-közé, amennyiben a Tiszán-tul egyes részein pl. Szabolcsban és Hajduban, elsősorban a falvas település az uralkodó, míg tanyákat csak egyes nagyobb községek és városok határában találunk, (Nyiregyháza, Debrecen, a szolnoki és békésmegyei nagyhatáru községek és városok.)

Ha most közelebről nézzük a tanyakérdést, meg kell látnunk, hogy a nagy határu községek és városok lakosai közül mennyi lakik külterületen, miután csak így tudjuk felfogni e kérdésnek a magyar népesség szempontjából nemzeti jelentőségét. Külterületen él a város lakosságának több mint a fele (52'3 százalék), Kiskunhalason és (50'91 százaléka) Kecskeméten. A népességnek ezt megközelítő százaléka külterületen lakik Debrecenben (48'5 százaléka), Szarvason (41'3 százalék), Kiskunfélegyházán (47'6 százalék) és Makón (41'1 százalék). A város lakosságának több, mint negyede külterületen lakik Hódmezővásárhelyen, Törökszentmiklóson (39'5 százalék), Nagykovácsán (37'7 százalék), Orosházán (39'1 százalék), Csongrádon (37'6 százalék), Békésen (37'7 százalék), Mezőtúron (36'1 százalék), Nyiregyháza (35'8 százalék), Szentesen (35'6 százalék), Szegeden (33'5 százalék), Jászberényben (32'3 százalék), Hajduböszörményben (29'4 százalék), Gyulán (28'6 százalék), Békéscsabán (21'1 százalék), Cegléden (28 százalék) és Karcagon (27'7 százalék). Hogy nagy nemzeti probléma a tanyakérdés, mutatják azok az adatok is, amelyek a tanyák lakóinak, vagyis a külterületi lakosságnak irni-olvasni tudására vonatkoznak. Kiskunfélegyházán 33'5 százalék az analfabéták száma, Szeged 14'5 százalék, Debrecen 13'7 százalék, Kecskemét 22'8 százalék, Hódmezővásárhely 15'1 százalék, Nyiregyháza 13'6 százalék, Makó 13 százalék, Cegléd 14 százalék, Szolnok 15'3 százalék, Szentes 16'3 százalék, Jászberény 24'3 százalék, Hajduböszörmény 18'3 százalék, Nagykovács 20'1 százalék, Békés 14'9 százalék, Mezőtúr 15'7 százalék, Törökszentmiklós 21'2 százalék, Kiskunhalas 24'6 százalék, Csongrád 23'1 százalék, Gyula 18 százalék, Orosháza 11'3 százalék, Karcag 15'6 százalék.² Ezekből láthajuk, hogy az alföldi szinmagyar lakosság

1. Összeállítva az 1920. évi népszámlálás adataiból.

² Magyar Statisztikai Szemle I. 9—12—17.

milyen nagy tömegeit érinti a tanyakérdés s láthatjuk azt is, hogy a tanyai lakosság a mai állapotokban nem maradhat, mert ma ut, orvos, szülésznő, stb. nélkül csak vész, pusztul a magyarságnak ez értékes eleme, amelyet megakadályozni, sőt amelynek minden szükségletét és igényét kielégíteni, nemzeti kötelesség.

Amikor ez adatok birtokába jutottam, megdöbbsentem. Csodálkoztam azon, hogy a tanyai magyar nép oly békésen türi ezeket az állapotokat. Elhatároztam, hogy, mint a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara igazgatója, e minőségemben életem munkájának jórészét arra fogom szentelni, hogy ezeken az állapotokon segítsünk. Ez elhatározásom legelső tette volt az, hogy nekiindultam az Alföld tanyavilágának felkutatására. Elmentem azokba a köves uttól, várostól, kulturától 20—30—40 kilométerre eső tanyarészekbe, ahol a tanyai nép helyzetének előmozdítása végett egyetemleges, országos megmozdulást előkészítendő csak Czettler Jenő járt, a Magyar Gazdaszövetség megbízásából.

Nem kis munkát vállaltam magamra a tanyalátogatásokkal. Mert napokon keresztül porban, forróságban, szélben 50—60—70 kilométert kocsizni, közben emberek százaival beszélgetni, az ezerféle panaszokat meghallgatni, nem könnyű munka. De vállalkoztam erre, egy ösztönös erőtlől hajtva, egy véremlben levő parancs által kényszerítve az én tanyai magyar népem felkutatására, megismerésére s bajainak orvoslására. Meg kell vallanom, azok az állapotok, amelyeket tanyalátogató körutjaimban tapasztaltam, felülmulják ez irányban csapongó képzeleteimet. Azokat az elmaradott állapotokat, ut, közegészségügyi, kulturális mizériákat nem tudtam el sem képzelni.

Ezért fontos nekünk, hogy a tanyaprobléma felszínre kerüljön és mint országos kérdés állandóan tevékenységre ösztönözze az illetékeseket. Nem lehet tovább tünni, hogy a mai magyarság legértékesebb, legszaporább és legmagyarabb magyarjai ebben a félnomád állapotban maradjanak, amelyben őket a mindenkori kormányok mulasztásai szenvedni engedik. A magyarságnak ezt az elemét a nemzetnek saját jól felfogott érdekében meg kell menteni és legalább azokat a primitív szükségletkielégítési eszközöket megadni nekik, amelyeket a falvas település lakossága élvez.

A panaszok legfájóbbika, amely az egész tanyaproblémának alfája, az utnélküliség, a járhatatlan utak, amelyek ősztől-tavaszig mozdulatlanúságra kárhóztatják a tanyai lakosságot. Ennek következményei mindazok a bajok, panaszok, amelyek ma jogosan hagyják el a tanyai lakosság ajkait. Ezzel függ össze a kulturátlanság, a rossz gazdálkodási és értékesítési viszonyok, az orvos és szülésznő megközelíthetlenségéből beálló nagymérvű halálozások, a közigazgatási panaszok, szóval mindaz a sok hátrány, kár és szenvedés, amelynek ma részese a tanyai lakosság.

Tanyalátogató körutamban míg egyrészt arra törekszem, hogy megismerjem a viszonyokat s amiben lehet segítségére legyek a tanyai lakosságnak, másrészt munkatársakat igyekszem keresni ott kint, a helyszínen, azok közül, akik bármi vonatkozásban e kérdéssel foglalkoznak. Így elsősorban igyekszem megnyerni munkatársakul a tanyai tanítókat, akik a tanyák világában a tanyai népnek nemcsak tanítói, hanem vezetői és tanácsadói, akik tudják, ismerik az ottani viszonyokat és saját tapasztalataik alapján a leghübb képet festhetik azokról. E célból alkotta meg a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara tanyai szakosztályát, melyben az e kérdésekkel foglalkozó legkiválóbb

egyének tömörülnek, s amely hivatva lesz arra, hogy a tanyai bajok és panaszok ismerete birtokában javaslatokat készítsen s azok megoldását a kormánynál sürgesse.

A tanyák életében s a tanyai kérdés rendezésében igen nagy szerepet játszik a tanyai települők vallása. Tanyai népünk ma még meglehetősen vallásos. Ragaszkodik hitéhez, vallásához és talán ez az egyik oka annak, hogy a tanyai lakosok nagy része nem tud állandó lakosként a tanyán megtelepedni, mert ott vallásos szükségletének kielégítését nélkülözni kénytelen. Nincs rendezve a legtöbb tanyarészen az iskolába járó gyermekek vallásoktatása sem. Nem egyszer előfordul, hogy olyan tanyai magyarral találkozunk, aki életében egyszer látott papot: esküvőjén. Kétségkívül megállapítható, hogy e tekintetben az utóbbi évek alatt igen jelentős eredmények történtek (Kecskemét városa 7 katolikus és 3 református tanyai lelkeszség számára 30—30 hold földet s ezenkívül lelkészlakásra és templomra alkalmas helyet adott), azonban még mindig igen sok itt a tennivaló.

Mint említettük, a magyar tanyakérdés tárgyalásánál legelső hely illeti meg az utkérdést, mely nemcsak a tanyavilágnak, hanem az egész Alföldnek is legégetőbb problémája. Az uttalanság az akadálya a kulturális előbbremenetelnek. Ez állja útját a közigazgatási kérdés rendezésének s ez akadályozza a tanyavilág egészségügyének a fejlődését. Ut nélkül nincs gazdálkodás, nincs értékesítés, nincs kultúra, nincs közigazgatás és nem lehet emelkedés. Ut nélkül nem lehet jó gazda, nem lehet változatos termelés, nem lehet tejgazdaság, nem lehet hizlalás, zöldség és gyümölcskertészet és nem lehet vagyonosodás, mert a járhatatlan utak lehetetlenné teszik a gazdasági haladást. Az Alföld tanyai magyarsága között, mint fentebb említettük, igen nagy százalék az analfabéták száma. Megindult már a tanyai iskolák építése, de az óriási áldozat és erőfeszítés csak fél munka, mert ut nélkül az iskola sem felelhet meg hivatásának.

A ma illetékes tényezőinek a multak eme mulasztásait pótolni kell. Az alföldi tanyai magyarság a közadókból kiveszi a maga részét; viseli az utadót s a rendkívüli súlyos közmunkaváltságot, tehát jogos, méltányos és az ország gazdasági megerősödése szempontjából egyenesen létérdek, hogy a magyar tanyák világa bele tudjon kapcsolódni az ország gazdasági vérkeringésébe.

E tekintetben is megindultak már a kezdő lépések. A vármegyék mindegyike igyekszik a multak mulasztásait az utépités terén pótolni. A Nemzetek Szövetsége magyarországi főbiztosa időnkint jelentős összegeket engedélyezett utépitési célokra. Nincs az az áldozat, amelyet meg ne érdemelne e tekintetben a tanyai magyarság.

Az uttalanság hiánya, fájdalom és gyötrelmei különösen tanyalátogatásaim kapcsán tolnak előtérbe, amikor részint az ott előadott panaszokból, részint saját tapasztalataimból van módom meggyőződni arról, hogy mit jelent az ut a tanyák lakóinak. Szeged alsótanyának legkülső részét látogattam meg s egy nap alatt 84 kilométert tettem meg kocsin, amelyből csak 40 kilométer volt köves, a többi nehéz, homokos ut. Kiskunhalas határában a pirtói határ részen olyan hihetetlen sivó buckás homokterületek vannak, amelyeken a keresztül hatolás valósággal életveszéllyel jár. Tiszántul Jásznagykunszolnok vármegye kötött, szikkes területein az őszi eső beálltától kezdve a tavaszi felszikkadásig olyan óriási ragadós, nehéz, szurokszerű sár fogja körül a járművek kerekeit, a jószágok lábait, hogy életveszélyes

a közlekedés. Láttam tanyajáró utamban nagyon szépen felszerelt tanyákat s mikor kérdeztem, hogy miért nem foglalkoznak nagyban sertéshizlalással, tehenészettel, zöldség és gyümölcs termeléssel, baromfitenyésztéssel stb., az volt rá a válasz, hogy ezek befuvarozása úgy tönkre tenné a jószágot, hogy lehetetlen volna vele gazdálkodni. Amikor 5 métermázsa tehernek a 20 kilométeres balotai határrészről Kiskunhalas városába való szállítása 4 ökröt két napra vesz igénybe (ugyanis a be és vissza fuvarozás után az ökröket legalább egy napig befogni nem lehet), akkor szó sem lehet arról, hogy a gazdálkodás előbbre jusson. Jártam tanyalátogatásaim kapcsán olyan határrészeken is, ahol, amerre a szem ellát, az utakat és mezőket víz borítja, azokon kellett keresztül gázolni. Vajjon miként tud a 8—10 éves gyermek ilyen utakon iskolába járni? Cegléd tanyavilágának egyik határrészén az utat nem ismerő egy alkalommal a sárban ragadt, egyik lova oda is veszett. Hódmezővásárhelyen egyes időszakokban csak lóháton lehet a kenyérnek valót a malomba vinni stb.

Ugyanílyenek az állapotok a posta, telefon és távirtda tekintetében is. Ezekre vonatkozólag a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara összegyűjtötte a tanyavilágra vonatkozó adatokat s végtelenül szálnalmas kép tárult elő.

A tanyai nép kulturális viszonyait a fentiekben nagyvonásokban már jellemeztük. Hogy mi volt ott a való helyzet, azt megítélhetjük abból a nagy programból, amelyet a kultuszminiszter törvényjavaslat formájában terjesztett a Ház elé s amely a tanyai iskolák építésének keresztülvitelére törvénné is vált. Ha olvasgatjuk azokat a jelentéseket, amelyeket az utóbbi években a kultuszminiszter illetékes szakközegei terjesztettek a beszerzett adatok alapján a kultuszminiszter elé, akkor látjuk valójában azt a szálnalmas képet, amely élénk tárul a maga meztelenségében a tanyai nép kulturális életét illetőleg. Nemcsak az elemi iskoláztatás hiánya, hanem az ezzel kapcsolatos ezerféle nyomoruság, amely itt felütötte fejét, eredményezte azt, hogy ma egy pár év alatt évtizedek mulasztásait kell pótolnunk. Hangsúlyozzuk, nem elég most új iskolákat építeni a tanyák világában, hanem gondoskodnunk kell sok más fájó kérdés elintézéséről is. Hiába építjük a tanyai iskolákat két és fél kilométeres sugaru kör központjába, ha ez uton is olyan lehetetlen akadályok tornyosulnak a 6—8—10 éves vézna, rosszul táplált, a ruhával csak itt-ott ellátott tanyai gyermek elé, hogy nem tud iskolába menni. Gondoskodnunk kell a régiek rendbehozataláról, a tanév megrövidítéséről, külön tanyai tanterv készítéséről, a tanyai tanító támogatásáról, akinél nagyobb áldozatot a tanyák világában senki sem hoz, — mikor intelligens ember létére vállalkozik arra, hogy egész életét mindentől elzárva a tanyákon töltse el, — csak az a tanyai gyermek, aki télben, hóban, esőben, sárban, fagyban sokszor uttalan utakon kénytelen apja, vagy bátyja nagy csizmájában két darab sült krumplival a kezében iskolába bandukolni, hogy a tudatlanság lelki mételjétől legalább is valamilyen részben megszabaduljon.

A közegészségügyi állapotokat tekintve is, igen szomorú a tanyák népe. Nem egyszer láttam tanyalátogató körutamban, amikor a tanyás-gazda beteg feleségét 30—35 kilométerről rossz, rázós uton döcögtette az orvoshoz és de sokszor megtörténik, hogy mire az orvosi segítség a kéznél van, a beteg meghal. Vagy említsem talán, hogy Kiskunhalas 112 ezer holdas. tanyákkal behálózott határán egyetlen szülésznő sincs; hogy a hatósági orvos soha nem megy a tanyák közé beteg-

vizsgálatra?! S mikor ez ügyben illetékes hatóságokhoz több ízben előterjesztést tett a vezetésem alatt álló kamara, még csak válasz sem érkezett rá. Miért? Talán a tanyai lakosok valami hitvány állampolgárok, akik adót sem fizetnek, vérüket sem ontották a háboruban? Miért kell csak mindent a városi lakosságnak kapni akkor, amikor a városi intézmények s a városi kultúra fenntartásához a tanyai lakos is hozzájárul véres verejtékü áldozatával?! De ez így van többé-kevésbé az egész Alföld tanyavilágában. Csongrád tanyái között a különböző betegségek tobzódását szemléltem. Az ottani lakosok között nagy számmal vannak nyomorékok, sánták, süketek, vakok, angolkórosok, puposok, tüdővészések, aminek legfőbb oka az, hogy a legények a városban szerzett betegségeket kuruzslókkal gyógyíttatják s örökre tönkretesznek egész generációkat.

Ha a közigazgatási részét nézzük a kérdésnek, ott is igen szálnalmas állapotokat tapasztalhatunk. Tanyalátogató körutjaimban legtöbbször velem tart az illető város polgármestere és gazdasági tanácsnoka, a gazdasági egyesület vezetősége, a leventeoktató, a tanyai iskolák igazgatója stb. Ez utakon lehetőleg ott mindjárt a helyszínen el szoktuk intézni a felmerülő panaszokat. Közigazgatási téren a következő panaszok fordulnak elő: Egy ötvenezer lakosu város határából mért kell minden lovat a városba vezetni lószemlére, holott az kint a tanyaközpontokban is elintézhető volna? Egy nagy vásár alkalmával egy félesztendő süldő járatleveléért, miért kell esetleg két napot is eltölteni s a városba és visszafáradni sokszor 50—60 kilométert? Miért kell sokszor 8—10 aranykorona, tévedésből kirótt, adó- vagy illetékelfizetésért napokat eltölteni és fáradni rengeteget? Vajjon miért nem jöhetne ki az a járatlevél-kezelő a tanyai központokba; vagy miért ne lehetne két adószedő egyént adónegyedkor a tanyai központokba kiküldeni ez ügyek elintézésére? Hiszen az a tanyai gazda is hozzájárul a város adminisztrációjának a fentartásához?! Abból neki nem jár semmi? Örömmel kell megállapítanom, hogy ott, azokon a tanyarészeken, ahol már módomban volt tanyalátogatás kapcsán megjelenni, ezek a fájdalmak, sérelmek és panaszok megszűntek, vagy megszűnőben vannak. *Ez a tanyavilág igazi közigazgatása.* Ha az egész vonalon megértéssel, jóakarattal kezeltetnének e kérdések, nagyon hamar megszüntethetők volnának ezek a panaszok.

Csak egészen nagy vonásokban vetítettünk fényt a tanyaprobléma nemzetpolitikai jelentőségére. Ne bántsuk a multat. Széchenyi mondja: A mult kiesett hatalmunkból, de a jövődönék még urai vagyunk! Ha tehát a jövődőt meg akarjuk magunk számára szerezni, ragadjuk meg a jelent és dolgozzunk a tanyakérdés mielőbbi megoldásán.

Az első és legfontosabb teendő országos érdeklődést kelteni fel a tanyakérdés, a tanyák népe iránt. Belevinni a köztudatba a tanyaproblémával-törődés gondolatát, hogy az, mint kényszerű szükségesség, Damokles kardjaként lebegjen állandóan az összes illetékes tényezők feje felett. Fogjon össze mindenki, aki e kérdésben valahogy segíteni tud. A Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara — tanyai szakosztálya mellett — egy érdekszövetséget akar létrehozni, amely *Alföldért Dolgozó Szövetség* cím alatt egyesítené magában az alföldi vármegyéket, társadalmi, gazdasági és közművelődési szerveket, egyesületeket, érdekképviselőket, városokat, községeket, szóval mindazokat, akiknek módjuk van az Alföld tanyai magyarsága érdekében az itt veszélynek kitett érdekek megvédése szempontjából valamit is tenni. A kormányzatnak kötelességévé kell tenni e kérdés tanulmányozását s az itt

szóba jöhető bajok mielőbbi orvoslását. Hosszu tanyai tapasztalataim alapján állíthatom, hog; — amint a tanyalátogatásaim kapcsán ezt már sikerült reális valósággá tennem — a tanyai bajok, panaszok, vonatkozzanak azok akár közegészségügyi, közigazgatási stb. ügyekre, felerészben jóakarattal, megértéssel megoldhatók volnának. Ezt a *megértést* kell kierőszakolnunk az összes illetékes tényezőkből és akkor a tanyai lakosság fájdalma, panasza, jogos elkeseredése hamarosan meg fog szünni.

Az *Uj Élet*, amely köré az eljövendő Magyarország munkásai sorakoznak, e fontos nemzetpolitikai problémát állandóan felszinen fogja tartani és minden rendelkezésre álló eszközt meg fog ragadni arra vonatkozólag, hogy a tanyaprobléma, mint egyik legfontosabb megoldásra váró nemzeti probléma a közérdeklődés asztaláról soha le ne kerüljön. Mi érezzük, tudjuk, hogy itt nagy magyar érdekek vannak veszélyeztetve, hogy a nemzetközi hatalmasságokkal szemben, amelyek most tőkében, majd szakszervezetben, vagy egyéb szolidaritásban jelentkeznek, csak az alföldi tanyai magyar tömegeknek a megerősítése, öntudatra ébresztése, megszervezése és a nemzet életébe való bekapcsolása tud erőt és hatalmat képviselni.

Igy válik az alföldi tanyai magyarság problémája a legsürgősebb, legfájóbb és legkövetelőbb problémává, *amelynek megoldása felé mi már ma elindulunk*³.

Gesztelyi Nagy László dr.

³ Akik e kérdés iránt bővebben érdeklődnek, azoknak ajánljuk szerző következő munkáit: Az Alföld gazdasági jövője, Az Alföld, A magyar tanyarendszer kialakulása; ezenkívül a Magyar Róna (A Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara hivatalos lapja) évfolyamait, amelyekben „Tanyai élet” rovat alatt értékes közlemények látnak napvilágot. Egyébként szerzőnek most van sajtó alatt egy nagyszabású munkája *Magyar tanya* cím alatt, amely a tanyakérdés multjával, jelenével és jövőjével foglalkozik, mintegy 8 iv terjedelemben-

Ősz a Rózsadombon.

Dohos, didergős avarágyon
Fekszünk kinyújtóztatva szépen
Együtt az elhanyaglott nyárral
A Rózsadomb nagy cintermében.

Magam vagyok. A tarlott tájék
Nem vigasztal, nem old, nem békit.
Dermedt, fakó, borostás arcán
Neki is száz felhő szánt végig.

Nézzük magunk egymás tükrében
Öt éve immár, ősziől őszi
S ha csak egy pillánk megmozdulna,
Tán a világ is összedőlne.

Csanády György.

KÁRTYÁZUNK KETTEN.

Havak és évek jönnek, tűnnek
Holdak hullnak, lovak megállnak
Vig cimborák kidőltek rég
Apám és én
Ketten maradtunk, hű egymásnak.

Odakinn merre dől az élet
Ki győz, ki hull: Mi gondunk róla
A mi fülünknek rég megállt
Nincs más ma se
Ma sincs szebb mint a régi nóta.

Évről-évre és éjről-éjre
Ülünk a kongó csont-teremben
Verjük az asztalt hajnalig
Iszunk, iszunk
Ugy birkózunk a kártyán ketten.

A kártya fordul állhatatlan
Hol ő veszít, hol én veszitek
Ki nyer vajon, ha van ki nyer?
Falkák, faluk,
Asztagok, erdők vesznek, vesznek.

S lehet minden rég oda van már
Hozomra játszunk immár váltig
Csontunk esörög, álkapesunk reng
Mindegy nekünk
Győzzük egymást feltámadásig.

Csanády György.

Szabolcsi határ.

*Itt álmodik nagy Bessenyei lelke . . .
A levegőben pacsirta dalol ;
A Tisza lassan folydogál át rajta,
. . . Kenéz vezér is itt élt — valahol.*

*Itt bólogat a Sóstóerdő csendje,
A nyiri por is csak ide tapad . . .
Fölötte derült ég sátora kékül ;
... Anépe munkás, nyakas és szabad.*

*A magyar táj ölelve borul rája,
Oh áldott föld, oh szines Nyirvidék . . .
Szivemben élsz, mint Anna, a szerelmem,
. . . Az életemen kísér át e kép.*

Kótaj 1926.

Radványi Sándor.

HIDAK.

Reményből, szép virágfüzérből
Nagy hidak épülnek naponta.
Ki átmegy rajtuk elfehérül,
Szeme fakó lesz, szava tompa.

Fojtó köréből a nyúlt mának
Visznek holnapba ringó hidak.
Pallóján gyors-lihegve járnak
És mindig szebb, új partok hívnak.

Mire átérünk: arcunk sápadt
Kezdjük a harcot gonddal, bajjal;
Szemünk visszanéz, könnybelábbad
S a híd leszakad vad robajjal.

Hátunk megett a túlsó oldal
Csodás, nevető fénybe gyullad —
Kergetjük a napot robottal
S megsiratjuk százszor a multat.

De mindig lesz ígérő holnap:
Cölöp, hidat építeni rája,
S kik ködképek felé loholnak —
Ez az idő iróniája.

ifj. Szász Károly.

A szovjetkultura apokalipsziséből.

A nyugati sajtó egyrésze és gyakran a nivós része, fokozatosan rászoktatta az európai közvéleményt arra, hogy valami érthetetlen tárgyilagossággal és előkelő semlegességgel foglaljon állást Szovjetország belsejének életeseeményeivel szemben és így akaratlanul inhalálja magába az új orosz rendszer „különleges” és „bizarr” eszmevilágát. Azok a sajátos meliökképzetek, amiket az európai ember a bolsevizmus első éveiben érzett, ha szükszavu táviratok nyomán itt-ott felhasadtak a szomorú orosz színpad kárpitjai, idővel elfogytak, elhomályosodtak és az idő, a történelem legnagyobb kerítője, lelohasztotta, elsorvasztotta az általános felháborodást. Az időn kívül: a kapitalisztikus érdekek is, amelyek a kokainisták logikájával élvezik a pillanatnyi gazdasági szerződések előnyeit és közben segítik a szovjet morális blokádjának megszüntetését, a szovjettel való kommunikáció gondolatának tervszerű hozzászoktatásával ássák a nyugati lélek sirtőjét. Az európai polgár, a zsebére önző „bourgeois” elkeseredett ütközetet viv Cachin, Ruth Fischer vagy Ledebour ellen, de ugyanez a polgár azonnal filozofussá magasztosul és mintegy ott érzi magát a szellemi függellenség és objektivitás csúcspóján, amikor elvont fogalmakkal dobálódzhatik és „szellemi távlatokból” meg „fejlődéstörténeti” nézőszempontból igyekszik megérteni Lenin kulturális örökét.

Az európai kulturnob lélektana ez. A *halódó erők pszichológiája*, amely csodálatos törvényszerűséggel mindig a veszélyben keresi a kibontakozás lehetőségeit. Félnek a fegyverzajtól, a barikádoktól, a kommunizmus plakátszerű frázisaitól és közben a Diogenesek nyugalmával nézik, — miként készítik elő *lelkileg* minderre a talajt. Pedig készítik. És felesleges vitatni, hogy minden ezen fordul ma meg. A kultura és az európai lélek ellenállóképességén. Azon, ami ma inog, pusztul, injekciókat kér, meddő konferenciákat provokál, amin nevetnek, ami fáj, — a haldokló nyugati kulturán.

Ott áll vele szemben a másik: embermilliók vértócsáiból kihajtott fekete, mérges, félős orchidea. Szépségek trágyáján kiburjánzott groteszk valami. Gyárak izzadt, áporodott levegőjének és betegvérű koponyáknak patológikus, sötét és bosszút lihegő lehellete. A pusztulás szelleme. Mereskowszky bizonyára azt mondja rá: az Antikrisztus. A szovjet proletárkulturája. Antipodusa minden kulturának. Temetője kétezer év gondolati erejének.

És ez az antikrisztus megtalálja utját a haldokláshoz. Titkos hajszálereken át, láthatatlanul aláfektetett csatornák közvetítésével ömlik át hozzánk a gyűlöletes világnak: a nyugati és keresztény (e szót kulturatermő értelmezésében használom) léleknek szánt végzetes választóvíz. Ezeket az elvi mixturákat a művészeti forradalom, az elvont szociológiai és az anarchizált irodalmi törekvések trójai falovában csempézik át hozzánk. Tairoff rendez Párisban. Kollontáj asszony sexuálpedagógiai értekezést ír a szerelmi abberrációkról. Az irodalom logikai tengelyét kettétörök és a szilánkokkal kisebzik, kimarják az európai szemek szépségszaruját, mélységbe tolaikodó tekintetét és szellemi törvények áhitatát. Agyraereszkedő, bénító szóhalmazokkal megállítják kétezer év szellemi vérkeringését, amely esetleg újabb terraszemelkedésre lenditené a válságos idők meghajszolt emberét. Új sikokat állítanak fel, hogy kártyavárként az összes „sikok” összedőljenek. Ezt nevezik expressionista-dinamikus fejlődésnek. A groteszkbe hajszolják az emberiséget, hogy fel ne fedezze esetleg önmaga természetes és

uj igazát. Formákat robbantanak s az intézmények ezáltal láthatatlanul folynak szét és oszlanak árokba. Nagyszerűen dolgoznak. A „politika” — szerintük — mellékes. Marinetti pl. fascista. Elvei, amelyek rohasztó trágyaléként folynak végig Florenz patinás kövein és Fra Angelico szüzi reflexszínein, — ugyanazon rétegekből táplálkoznak, mint Demjan Bednij és Marienhof kulturája. „Politika” — mellékes! Szabad irodalom! Pedig itt és mindig, mindenütt ez a fontos, ez a cél: a politika, illetőleg a világnézet.

Az új orosz kultúra Trotckij, Lunatscharszky és Bucharin tervezete szerint tisztára politikai, agitativ irányelvek szerint épült fel. Minden festményen, kerámiai produktumon, tudományos értekezésen és különösen az irodalmi alkotásokon ott kell lennie a szovjetlélek harcias, romboló stigmájának. „A művészet és irodalom — mint Bucharin mondja — ne gyönyörködtető eszköz, polgárok emésztési folyamatának elősegítője legyen, hanem a proletártömegek hatalmas ökle, amely az által termel új értékeket, hogy a régi értékekre lesujt.” A szovjet tehát megérezte, mily fontos tényezője a polgári világrend biztosításának a régi kulturális elv: az egyéni értékhit művészi és irodalmi termőerejének büvköre. Ez a büvkör kapcsol, megóv, konzervál, közös asszociációkat termel és az egyén palladiuma. Ezért volt Bucharin, Lunatscharszky kulturaprogramjának első teendője, hogy ledöntse a művészet és irodalom bástyáit. A szellem hulláján keresztül eljutni az intézmények halálához. A régi szemléleti alapok megdöntése után oly kulturális légkört teremtettek, amelyben megfullad az egyén minden csirázó ereje, álma és szépsége; amelyben nincs Isten, lélek, miszticizmus, (ez utóbbit tartja Bucharin a kommunista világrend legnagyobb ellenségének) hanem csupán ösztönökre alapított, vegetativ, ugynevezett „kollektiv indulatkitörések” mint pl. közös világforradalmi indulók, gépszobrok, megafon koncertek, expresszionista vers — manifesztációk az új kulturális „proletársíkról”, a színpad felolvasása a közönséggel: *együtt* táncolni, sportolni, ballozni, röhögni, jajongani és szidni a cárt, az ortodox szenteket, a régi írókat és Pobjedoneszcevet...

Lunatscharszky közoktatásügyi népbiztos a szovjet központi végrehajtóbizottsága egyik gyűlésén a következőket jelentette ki:

„A mi küzdelmünk végcélja, megszabadítani az embert minden felesleges szuggeszciótól, amit a régi világból magával hozott; mint pl. Isten, lélek, ábrándozás stb. Az embert, hogy *megelégedett legyen, ügyes és eszes állattá kell átformálni*, azzá a magasabbrendű állattá, amely a proletárfejelem kollektiv elhivatottságában a maga kiszabott munkáját el tudja végezni. Amíg Istenről, a szentek reliquiumairól és érzélgős tulvilági jutalmakról beszélhetnek egyes papok a népnek, addig nem lesz egységes szellem, addig a munkásság és a parasztság elnyomásának veszélye közöttünk kísért.”

Ez egyike a híres Lunatscharszky direktíváknak. Az ilyen eszmei tengelyek körül kristályosodott ki az expresszionista proletárkultúra. Megalakultak a „Komszomol” egyesületek, melyek a fiatalságot meztelen utcai felvonulásokba csoportosítják, tiltakozván a polgári „szeméremszuggeszció” ellen. Minden, ami régi, pusztuljon, — mert emlékeztek a polgári világrendre. Be kell tiltani Tolsztojt és Dosztojevszkyt, Puszkint és Gogolt, mert misztikusok, mert a lelket és az egyént fogadják el műveik mozgatómotivumaként. Utjában állanak a kollektiv gépember diadalrajtásának.

A szovjetköltészet három apostola: Demján Bednij, Majakowszky és Marienhof censorikus diktaturája alatt áll az író és a költő ma

Oroszországban. Csak tagsági igazolvánnyal lehet irni. A nem futurista — konstruktivista irány szolgálatában álló költő existenciális lehetetlenségek előtt áll és a Tschekának proskribáltja. A tehetségek szabad irodalmi megnyilatkozását senki sem hozhatja elő tiltakozó érvül azóta, amióta 1923-ban felállították a hírhedt Brjussoff féle „költőképző” intézetet, ahol fiziológiai kísérletekkel bizonyítják, hogy *zseni nincs*. Csupán erre, vagy arra való beállítottság és diszpozíció van, amiért is tervszerű és helyes fiziológiai hatások révén mindenki költővé válhat. Ezeket a költőket, akiket hivatalosan az „összrendszer szórakoztató gépcsavarjainak neveznek (lásd Ant. Bolsch. Rundschau 1925.) arra kötelezik, hogy műveikkel olyan légkört teremtsenek, amelyben a régi értékhit megfulladjon. Tárgyuk majdnem kivétel nélkül a forradalmi tömeg, vagy egy gyárepület sorsa és a benne lihegő „nagyszerű” kollektív ember, — soka sem az egyén. Majakowszky már csak így írja magát alá verseinek végén: „a milliófejű orosz proletariátus”. Dokumentálja pedig evvel azt, hogy nincs egyén, nincs név, tehetségek hiúsága, nincs: *külön* tehetség. Az expresszionista verseket, amelyek értelmetlen konstrukcióval, számsorokkal, érzésfoltok tömkelegével, a logikánélküli vadság anarchizáló erejével kelnek ki Isten, ortodoxia, a polgár, a nagy írók és nagy művészek „reakciós” zsenije ellen, — ezeket a terményeket a városok különböző terein megafonokkal harsogják az engedelmesen hallgató néptömeg, a „kollektív ember” fülébe.

Az építészetnél kifogásolják a követ, mint építési anyagot. „A kőnek bizonyos reakciós, bizonyos romantikus asszociációi vannak; a kő a burzsoápaloták, a sötét középkori várak és az egyén jelképe” — mondja Marienhof. Szerintük az új „géembernek” nagy vasépületet kell emelni, átlátszó üveg falakkal, vastraverzekkel, mechanikus művészi stílusban, minden disz mellőzésével. A cél világos. Nem tűrik az elkülönödés luxusát, amely az előkelő lelkek luxusa. Minden ember lássa az üvegfalak vastraverzes négyszögein át a másik robotoló életét. Minek a reakciós izoláltság?

A zene klasszikusait elavult, szentimentális és reakciós burzsoáknak tekintik. Samuel Feinberg szervezése mellett, az összes ifjuproletárszervezetek, a „Komsomol,” a Sverdloff-egyetem, a vöröshadsereg és szervezett gyári énekkarok kötelesek az új kollektív zenét művelni. Ez az új kollektív zene: a *gyársipszimfónia*. Az alap, amiből itt kiindulnak az, hogy mindennél föltöbbbvaló a *gyár* és a *munkás*; ennél fogva a művészet lélektana a munkás hétköznapi (szigoruan hétköznapi legyen: ez fontos!) benyomásai szerint kell, hogy átalakuljon. Ezt a kollektív hétköznapot, a robotoló ember zeneileg kifejezett harmoniáját érzékelteti, úgy látszik, a gyársipszimfónia is. 1922. november 7-én mutatták be Bakuban először. René Fülöp — Miller szerint (Geist und Gesicht des Bolschevizmus) a gyársipszimfónia előadásán résztvettek: két üteg tüzérség ágyuival, harminc gépfegyver, az összes gyárszírénák, gőzpipók, a Káspi tenger hadiflottáinak távbeszélői és számtalan munkásdalárda. Az infernalis zajban a tömeg táncol és burzsoátipusok, Isten, Krisztus, szentek papirmasé figuráit marcangolják szét a nyilvános tereken. Ez a kollektív zene: a gép, a technikai világszellem, a mechanizált elvek zenéje. Növesztik a kollektív érzést és — megfojtják az egyén álmát.

Általában a szögletes formák, a háromszög, a gépek alkotórészeinek mintájára alakul meg minden plakát, diszlet, — sőt szobor. Gépházakban tartanak proletárritusokat. A dinamókat imádják, — a lelket nevetik. Az embertömegekbe ölik a proletárkultura eljövendő

gépparadicsomának falanszterszerű álmát. A költészetet szóchémiának nevezik: érthetetlen számok, gyűlölködő indulatszavak ritmustagolásának egymásutánja ez a költészet. A forradalmi ünnepek alkalmával Leningradban a sétányok zöld gyepét beszórták vörösre és sárgára festett vastörmelékekkel és papirszeletekkel, s ezáltal a mechanizált tömeglélek természetátalakító erejét akarják érzékeltetni. „A természet tőlünk függ, értelmesebbé tehetjük, racionálisabbá... És mi szebb, mi racionálisabb a vasnál, a munkás izzadtságánál s az ipari hulladékoknál? Szénport és rozsdahalmazt a burzsoák ábrándos ligetére!” — indítványozza Majakowszky. Világos a cél. A hulló értékek apokaliptikus zürzavarában álljon egyedül és magárahagyatva az ember; vesztse el hitét azokban az értékekben, *amik eddig az emberi lét értelmét kulturális módon kifejezték*, s a magasabb célok erejével az ember önbecsülését *alátámasztották*. Roppanjon össze, szikkadjon ki belőle az individuális energia, amit évezredek nehéz szellemi útja akkumulált fel benne — s így azután a kommunista világrend ölébe hullhat, mert nincs meg benne a kérdőjelek tiltakozó, az egyének kutató ereje. Kritikanélküli mechanikai kellék — ez a kollektív ember. A többi: aki Tolsztojt olvas, aki csillagokon révedezik, aki a szerelmet a biológiai okokon felül is valamire becsüli, aki jó, mert úgy *érzi*, hogy annak kell lennie s nem keresi a gazdasági paragrafusok magyarázatát ehhez az érzéshez — az burzsoá és ellenforradalmár. Csodálatos: vannak nyugati szociológusok, vannak politikusaink, akik, mint nálunk Huszár Károly is, a XIX. század orosz irodalmát okolják, mint a szovjet termőrétegét, mint a mai rendszer lélektani bázisát. A misztikus ember projekciója lehet-e a dinamóimádó, a gépember? A jóból, a Pierre Bezuchor gróf és Myschkyn herceg magasztos, páratlanul magasztos vívódásaiban megszülethettek-e a Majakovszkyk és a „Komszol”-egyesületek csirái? Aki így kezeli a kérdést, — az akaratlanul is a kollektív kultúra malmára hajtja a vizet, mert leg-hatékonyabb fegyverünket: a szellemi elmélyedés erejét dezavualja és a Dosztojevszkyk, Tolsztojok magasbanézését irtja, — ezáltal pedig helyt ad a mechanizálódásnak, a „chikágóizmusnak,” hogy Bucharin szavát használjuk. Trepov erkölcsre, reakciós, embergyűlölő, szabásügüldöző alapra nem lehet helyezkedni, — vesztett játszma ez! Az orosz írók frontja a jóság és az emberiség elnyomói ellen alakult. Tehát még inkább a szovjet ellen. Ugyanezen okból Krisztust is a szovjet méhének lehetne tekinteni; — ami több volna mint blasphémia; nevetséges volna. Tolsztoj és Dosztojevszky útja szent út; — aki úgy találja, hogy a szovjet poklába vezet, az őszinte szívvél ezeken az utakon *sohasem járt*.

Nagy szolgálatokat teljesítenek az új orosz kultúra propagálásában a forradalmi színpadok: a projekciós-színházak, Torregger konstrukciós színpada s különösen a Mayerhold színház. Mayerhold, a geniális Stanislavszkynak, aki az orosz művészi színjátszást aszkétai, sokszor vallásosan komoly nivóra emelte, — eretnek tanítványa. Az orosz lélek mélységes szépségeit és szinte mágikus ábrázoló tehetségét vásári komikumká, romboló csufolódássá züllesztette. Amit színpadán Eisensteinnel és Forreggerrel produkál — nyugati fogalmak szerint vajmi nehezen elképzelhető. A munkásság csak ide járhat, ugyszintén a proletárifjuság. A régi moszkvai művészszínpad megmaradt ugyan, amint vannak Oroszországban ma is nivós Beethoven koncertek és operaelőadások, — de ezeknek a rendeltetése potemkinrendeltetés: ezekkel hintenek port a külföldiek szemébe és ezek szórakoztatják a

N. E. P. siberarisztokráciáját. De a régi klasszikus darabokat is csupán átalakítva, forradalmi szólamokkal megspékelve adják elő; e színházak semmiféle szubvenciót nem kapnak és egymásután buknak a tönk árkába.

Mayerholdék nem a drámai szerkezetre, az esztetikai hatásra, nem is ujszerű művészi eredmények kísérleti próbálkozásaira építették fel színpadtechnikai programjukat. Elsősorban a nép pszichéjének megváltoztatása a cél. A színpad szuggesztív erejével végzik a kulturális „robbantást.”

A néző, az egész publikummal együtt szabályos négyesrendekbe sorakozik kint a színház előcsarnokában. Így, négyesrendekben, sipok éles, disszonáns ütemére vonulnak be a nézőtérre. A szovjet fiatalok harcosai, neveletlen, züllött viselkedéssel, utszéli sértegetésekkel spéklik ezt a bevonulást. A proletárgyermekek az ifjuszervezetek páholyaiban sorakoznak fel heringmódra összepréselve. A darab kezdetét katonai szirének süvítése jelzi. Megszűnik itt minden különállás, izoláltság. Három üres színpadot lát maga előtt a néző. A színházban fohagyomabüz, izzadságszag. Azután — bármily szüzséjü is a darab — ott a néző előtt, függöny alkalmazása nélkül, becipelnek egy dinamógépet, vagy egy papirmasséből készített gyárkürtöt, ekéket, repülőgépalkatrészeket. Ez az ugynevezett konstrukciós színpad. Célja a „gép korszakának” izét, lelkét érzékeltetni a tömeggel. Mindez a bevonulással együtt jelzi már a kollektív lélek terrorját és minden *egyéni esztétika* felfüggesztését. A darabok tartalma szigorúan forradalmi. A néző nem érti az összefüggést, vad, de óriási szuggeszcióju jeleneteket lát. Romboló, kétségbeejtő szuggeszciókat. *Gyávává teszik az embert.* Jobb *megbujni* tehát a közösségben. Összefüggés nincs az eseményszakaszok között. Most részeg cári tisztet látunk, azután becipelnek egy négy-szögű fatákolmányt. Ez ábrázolja a londoni börtönt. A munkások berohannak és forradalmi versek ritmusára szétfűrészelik a tákolmányt. Im: megdőlt a kapitalizmus. Vagy a reakciós marsot ostromolja meg a proletártömeg. Vad dulakodás. A jeleneteket ötpercenként gyársipok orkesztere szakítja félbe, minden előadás alatt automobilon rohannak a nézőtérről fel a színpadra. E célból széles deszkaut köti össze a nézőteret a pódiummal. A remegő tömeg, amely néz és csodálkozik és fél: egy pillanatra sem tudja elfelejteni, hogy a gépek diktaturája alatt él, minden szó a színpadról ezt agitálja és az ellenkező irányzatot fenyegeti. Gépfegyverek kattognak a színház minden részéből. Egy percre sem merülhetsz egyéni és „polgári” ábrándok világába. Folytonos erozió, folytonos vad és infernalis izgalom. A színészekkel a publikum is együtt énekl, ami politikai vonatkozású dal. És majdnem mindegyik az. Apokalipszis. A színészek kék egyenruhában, overallban, vagy fekete-sárga, csikos, kubista izü és groteszk egyenruhában játszanak. Uniformizálás. Csupa kollektív tendencia. Mayerhold színészei szögletes, rövid és gazdaságos (gépszerű) mozdulatokkal játszanak. Ezért minden előadás előtt hetekig gyakorolják a „bio mechanikai” mozgást, hogy az egyes darabok tendenciáját kollektív módon, ritmikus egyöntetűségben adhassák elő. A projekciós színházakban már a színpad is hiányzik. Gyárudvarok közepén, baraktáborok sportpiacán üvölt, szaval és röhög a bolsevik színész és a tömeg. Isten és a szentek maszkjában légtornászatot végez. Football-előadásokat (sportörület: animális erők kollektív megnyilvánulása!) tartanak, ahol a centercsatár Jézus-Krisztus maszkjában szerepel. (Ant. Bolsch. Rundschau.) A világitást izzó vaskohók adják. Expresszionista gépkultúra.

Amint látjuk tehát infernális utjában egészen az ős kérdésekig, az emberi rendeltetés mítoszáig jutott el a szovjetkultura és nem csupán ideig-óráig tartó társadalmi, politikai berendezések ellen harcol, hanem célja: az „én“ tudatának abszolút kiirtása; behatol vérgőzös, szennyes kezével az egyén lelkivilágának legtitkosabb és legérzékenyebben óvott életrezgéseibe és megöli ezt az egyént: bármilyen gazdasági és politikai programot valljon is. Ez nem a kapitalizmus kérdése már, nem osztályharc kérdése — ez az Ember kérdése, akit egyben mozgó, engedelmes, érzés és indulatnélküli géprésszé akarnak csiszolni.

Ami ott valóság, hivatalos terror, Dante infernális kaleidoszkópja, — annak sziptomái, lélektani mozgólódásai nálunk naponta és tömegesen jelentkeznek. A nyugati lélek lázas támoltygásában kiejtette kezéből két évezred sarkalló iránytűjét és felfigyelt az apokalyptikus hangokra. Sötét van, — a demokratizált tömeg keres! Nincs kenyere, hogy régi értékeit szeresse. Nyugtalan. A hiányzó kenyérhéj pedig akasztófa-kötele minden kulturának. És salvus conductust kap az Antikrisztus. Sokan nem is hiszik, hogy az a láthatatlan összefüggés, ami a szovjetkultura és pl. a frakkban eljátszott Hamlet között, Chikágó expresszionista gyárépületei, a jazzband opera, a kétszázötvenezer nézőt csábító otromba Dempsey boxmérkőzés, a sexuális aberrációk irodalmi propogálása, a R. U. R., Georg Kaiser és Ernst Tolber expresszionista, „Kanális-lelkü“ darabjai, az amerikai O'Neill majomember-drámája, a kubista-dinamista filmek között fennáll, sokan nem tudják: hogy ami így kezdődik, az pszichológiai hajszalereken közvetítve a szovjetkultura meztelen felvonulásánál, Bucharinnál és Samuel Feinberg gyárszimfónáiban, a „négyesrendekben“ való színházi bevonulásban, a centercsatáros Krisztussal, a meggyalázott lélek, a meggyalázott Isten és a meggyalázott, hordává züllesztett emberiséggel — végződik.

Balla Borisz.

Justus Sándor és Fia

Budapest,

VI. kerület, Vörösmarty-utca 24/B.

TELEFONSZÁM: Interurbán 23—06.

gördülő
faredőnyök, acél-
lemezdőnyök, bolt-
ponyvák, vászon- és
szövött faredőnyök
gyára.

Alapított 1886-ban.

FIGYELŐ.

Külpolitikai szemle.

„L'esprit public est dans la main de celui qui sait en disposer.“

(Napoleon.)

Külpolitikai közvéleményt akarunk teremteni. Tudatos, magyar fémjelzésűt a nagy magyar érdekek védelmére. Felidézni a történelmet, a mult hibáit, — észrevétni a nagy problémákat, — megsejtni a várható lehetőségeket és ha kell leleplezni a „titkos“ diplomáciát. Nyitott szemmel figyeljük az eseményeket, au courant lenni — mindannyiunknak közös érdeke. E célt csak az átfogó, egységes nézőpont, széles látókör, magas horizont, de főleg a kíméletlen nyíltság biztosíthatja. A világpolitika eseményeit akarjuk e figyelő hasábjain hónapról-hónapra nem regisztrálni, — de megbeszélni. Hogy a külpolitikai kérdések iránti nagy magyar tájékozatlanság és érdektelenség felengedjen merevségéből. Hogy ne legyenek többé ködbe burkolt, titkos problémák. Csak tények, helyzetek és igazságok. Mert az új magyar külpolitikai közszellem kialakulását elsősorban ez biztosítja.

1926 szeptember 10.

Hét békeesztendő háborujának fordulópontja e dátum. San Remó, Spaa, Wiesbaden, Lausanne, Genua, London voltak az egyes állomások. Locarno és Genf az utolsó mértföldkövek, amelyek után Thoiryban oly emlékezetes diadalt aratott az engesztelékenység szelleme. Ugyanakkor, amikor a megalkuvást nem ismerő Westarp gróf, német nemzeti pártvezér Kölnben a Centrumbal kötendő paktum érdekében tette próbára a császárhű koalíció szunnyadó erejét, — a weimari Németország Bismarkja 48 állam tapsorkánjától kísérve, szeptember 10-én elfoglalta helyét a genfi aeropágban. S míg Kölnben a Rajna és Saarvidék felszabadításáért, Eupen és Malmedy visszaszerzéseért, a Dawestery revíziójáért, az általános lefegyverezésért s a katonai ellenőrzés liquidálásáért állt a harc, — Briand élete egyik legremekőbb szónoki sikerével barátjának fogadta nemrég még engesztelhetetlen ellenfelét.

Pontosan két esztendeje történt, hogy a genfi tanácskozások három nagy probléma: „securité, arbitrage és désarmement“ körül folytak. Párisban Herriot, Londonban Mac Donald volt az ur. Mindenütt érezni lehetett egy balfelé orientálódás előjeleit. A naiv és örökké szentimentális pacifisták már-már kánkánt jártak örömben, mignem a genfi jegyzőkönyv — Benes Eduard mesterműve — egyszerre csak szertefoszlott és új problémák, új helyzet elé állította az európai hatalmakat. Két világáramlat került szembe egymással. Az angolszász világ praktikusán materiális életművészete beleütközött a latin államok világuralmi törekvéseibe. Herriot, Mac Donald megbuktak. Franciaország ezernyi belső sebből vérzett. Frankjának elértéktelenedése már-már gazdasági katasztrófával fenyegetett. A francia diplomácia egy ideig még állta a harcot. De mindinkább gyengébb fegyverekkel, amelyekkel végül is nem tudta már megakadályozni, hogy a vén Európát fel ne lelkesítsék az angol lobogóval, amelynek homlokán ott csillogott büszke betűkkel: *Locarno*.

Senkise hitte volna, hogy ilyen előzmények után 1926 márciusában Németország népszövetségi felvételének bármi is akadályul szolgálhasson. Mindenkit meglepett, hogy egy külpolitikailag jelentéktelen délamerikai állam vétója minden előre elkészített szép programot felboríthatott. A braziliai Mello-Franco oly hatalmas dőfést mért a Népszövetség szívébe, hogy azt már-már létalapjaiban támadta meg. Egy álló hétig tartó teljes zürzavar után a német delegáció végül is üres podgyással s azzal a tudattal utazhatott haza, hogy elméleti felvételét kevesebb fáradsággal és kellemetlenséggel is biztosíthatta volna.

1926 szeptember 10-én végre a gyakorlati felvételen is tulesett a német birodalom. Nemcsak a Népszövetségnek, de tanácsának is állandó tagja lett. S most az európai kis államok újabb probléma előtt állanak s aggódva néznek jövő helyzete elé. Vajjon tudja-e majd befolyását érvényesíteni? Remélhetik-e, hogy az elnyomottak patrónusa lesz, aki a kisebbségi kérdést s a Páris környéki békék revízióját napirenden tartja? Ausztria csatlakozása, elvesztett gyarmatainak sorsa s a mindennél kényesebb lengyel kérdés bizonyára az első helyet fogják elfoglalni népszövetségi tevékenységének keretei között. Bizonyára a versaillesi béke következményeit, a jóvátételi kötelezettségeket fogja legelőször rendezni s ha jut is ideje, türelme és érdeke más, bennünket közelebről érdeklő problémák napirenden tartásához, saját jószántából nem fogja magát exponálni éretük. Tulkorai és naiv dolog volna azt hinni, hogy megfelelő diplomáciai előkészítés nélkül sor kerülhet az ő patrónusi védelme alatti együttműködésre. Ennek az együttműködésnek alapjait nekünk kell kiépíteni. Nekünk kell megmutatni patrónusunknak fájó sebeinket. A közös harcban kapott sebek mindig együtt fájnak; világgá kell kürtölni már végre ezeket a közös sérelmeket. Ha Németország is így fogja felfogni tanácstagságát, akkor belépése valóban nyereséget jelent Európa számára s Magyarországra nézve első sorban. Ezt azonban ma még korai volna bizonyosra venni. Sok függ attól, hogy mint alakul a francia-angol-olasz egyensúly helyzete.

A négy esztendő fascizmus.

Október 28-án volt négy esztendeje, hogy a feketeingesek Marcia su Romája Olaszország felé fordította az egész világ érdeklődését. Imponáló gyorsasággal és fegyelmezettséggel pár óra leforgása alatt megbuktatták a Facta kormányt és Mussolinét a király még ugyanaznap miniszterelnökké designálta. Soha nemzeti mozgalom nem volt még ily általános népszerű és jól megszervezett, mint a fascizmus, amely azóta még a legdühösebb ellenfeleinek is hebizonyította létjogosultságát és szükség-szerűségét.

Farinaccinak a fascio központi főtitkárának az elmúlt év folyamán történt elbocsátása óta újra felülkerekedett a mérsékelt irányzat. A politikai harmóniát természetesen nyomon követte a gazdasági föllendülés, a külkereskedelmi mérleg javulása s most legutóbb a lira állandó emelkedése. Ebbe a nagy csendbe és jóéltbe robbant bele a Franciaországból menekült anarchista Luccetti bombája, amely azonban éppenséggel célt tévesztett. Mussolininak a Chigi palota erkélyéről elmondott nem éppen békülékeny szellemű beszédét százezrek evviva orkánja jutalmazta. S talán e nem várt nagy bizalomnyilvánítás volt az oka, hogy Franciaországot az anarchisták patrónusának bélyegezve, elragadtatta magát. A livornói és trieszti utcai tüntetések és a franciaellenes olasz sajtó fulmináns cikkei azonban még idejében meggondolásra készítették Franciaországot. Csak nemrég jelent meg ugyanis a francia kormány szigorú rendelete, amely az ország területén élő idegen állambeli szélsőséges elemek legszigorubb ellenőrzését rendeli el. A párisi olasz követ fáradozását tehát teljes siker koronázta.

És míg a francia sajtó nem győzi viszonzni az olasz lapok gyűlölettől csepegő bókjait, az angol külügyminiszter, mintha mi sem történt volna, jachtjával meglátogatja Itália diktátorát. Chamberlain és Mussolini

találkozása még szorosabbra kovácsolta az angol-olasz szimpathiát. Ha semmi egyéb, az mindenesetre jogos büszkeséggel töltheti el a négy esztendő fascizmust, hogy Anglia ma is mellette áll s míg a nagy kérdésekben egyetértenek, Franciaország elszigetelten oly detail kérdésekkel kénytelen bibelődni, amelyek már-már veszélyeztetik kontinentális nagyhatalmi prestige-ét.

*

Primo de Rivéra

diktaturája Genfben megbukott, — Madridban győzelmet aratott. Állandó tanácstagságáról hallani sem akart a Népszövetség. Az ideiglenes tagsággal — akárcsak Lengyelország — a spanyol kormány sem elégedett meg. Estella ő grófja végül is lemondott róla, hogy a genfi együttesnek hangadó tagja legyen. Az örökös belpolitikai surlódások, majd a tüzértisztek lázadása visszavonulásra készíteték Spanyolországot. A Népszövetség özi ülésén már nem is képviseltette magát. Népszerűsége dokumentálására mindazonáltal népszavazást rendezett a diktátor. Öt millió szavazatot kapott s így az ország lakosságának $\frac{1}{4}$ -e tényleg a katonai diktatura mellett döntött. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a diktatura ellen nem volt szabad senkinek sem szavazni. Csupán a szavazástól lehetett tartózkodni. A népszavazásnak ez a mólja nagy fel-tűnést keltett és sokáig foglalkoztatta a külföldi sajtót. Így az angol

Contemporary Review

legutóbbi számában is találunk egy hosszabb tanulmányt Horsfall Carter tollából a spanyol kormányzat »Hiátus alkotmányáról«. A francia külpolitikai irodalom is sokat foglalkozik Primo de Rivéra kormányzatával. René Pinon a

Revue des deux Mondes

októberi számának »Chronique de la Quinzaine« állandó rovatában hosszasan taglalja a diktátor és XIII. Alfonz király egymáshoz való viszonyának az ország jövő sorsára gyakorolt hatását. A junták Spanyolországjához hasonlítja a mai helyzetet, amelyet a tengeri probléma egyre jobban súlyosbit. Általában az egész francia

sajtó követeli a tengeri kérdés sürgős rendezését. Mindannyian megegyeznek abban, hogy az alge irasi konferencia szignatarius hatalmainak kellene végérvényesen állást foglalni ebben a kényes kérdésben.

Poincaré és Caillaux

pénzügyi szanalási terveiről közöl hosszabb tanulmányt Francois Pietritől a »Revue de Paris«, — míg a

Revue de Genève

Robert E. Mac Clure igen érdekes cikket hozza »Less sentiments a l'égard de la France aux États Unis« címmel. Politikai beszámolójában a népszövetségi nem állandó tanácstagságok körüli anomáliákat teszi szóvá. Nem titkolja el felháborodását, hogy míg Benes Csehszlovákijára mindössze egy esztendőre választott be a tanácsba, — addig az örökös polgárháborúiról nevezetes China »fiktív« kormányja két esztendőre szóló megbízatáshoz jutott. Azt természetesen már figyelmen kívül hagyja a nem épen objektív svájci szemle, hogy a mesterségesen összetákoltt Csehszlovákia pár millió lakosával szemben Chinának mindössze aig 400 millió lakosa van s hogy a »Népek« tanácsában talán mégsem a vazallusi szolgálatok és a protekció biztosítják a tanácstagsági megbízást, — hanem a képviselt országok numerikus jelentősége is méltánylandó szempont.

A nagyhatalmi kartel és koloniák

cimen közöl igen magas színvonalu tanulmányt Karl Anton Rohan kitűnő folyóirata a »Deutsche Rundschau.« Kár, hogy a mai Németország vezető államférfiai nem akarják meglátni a gazdasági diktatura már-már kibontakozó körvonalait. E cikknél is

nagyobb érdeklődésre tarthat azonban számot a

L'Europe Nouvelle

legújabb száma, amely »Massaryk az ő népének atyja« című százalmas elmefuttatásában igazolni látszik a cseh propaganda cikkek állambiztosító célzatosságát és az ingadozó állami rendiparszerű öntémjenezésének szükségességét. De a cseh folyóirat-sajtó sem különb. Talán valamennyi között legtekintélyesebb a »Nove Cechy,« amely különösen a kulturkérdések napirenden tartását favorizálja. Legutolsó számában a Deutscher Hochschulring ellen intéz heves támadást. A francia és cseh sajtón kívül azonban az angol folyóirat-irodalom is rendelkezésére áll Penesék propagandájának. Magyarország régi ismerőse

Wickham Steed

a főrendező. Az egyik legelőkelőbb angol folyóirat a »The Review of Reviews«, majd egész terjedelmében csak a cseh szokol mozgalommal foglalkozik. Tele illusztrációkkal, a szokol induló kottamellékletével, — a lap borítékján Karlsbad és Marienbad egész oldalt betöltő hirdetéscivel. Wickham Steed remekül érti a mesterségét, dicséretére szóljon, hogy tökéletesebb propagandát nem is csinálhatott volna Csehszlovákiának. Annyi angol folyóirat van. Hogy' hogy egyszer Magyarországról nem adnak ki egy ilyen propaganda számot? — Pedig még a doorní száműzetésében élő II. Vilmos excászár is hozzájut a

világnyilvánosságot jelentő angol hátsábokhoz. A

Spektator

»My early life« címen cikksorozatban közli emlékiratainak első részét, amelynek teljes kiadása még ez év folyamán megjelenik a hollandi Meuthen cég jóvoltából. E szemelvények igen érdekes megvilágításba helyezik II. Vilmos fiatal korát, bonni jogászéveit valamint házasságát. Az emlékiratok egyik legjobban megírt fejezete II. Lipót belga királyról szól, — majd Bismarck külügyminiszteri ténykedésének is igen részletes tanulmányt szentel. Nem volna azonban angol a kiadó cég, ha történetesen a maga véleményét is nem fűzné azonnal a kommentárhoz, amelyben az emlékiratoknak németországi hatásáról elmélkedik. Nagy felelősséggel jár egy ily híres ember munkáját kiadni. — írja — különösen akkor ha a császár még mindég ott él milliók szívében s aki, ha egyszer újra német földre lépne, felfordítaná a mai köztársaságot. Legsikerültebb azonban mégis csak a mai helyzetet jellemző megfigyelése, amely szerint Németországban manapság ez a felkiáltás a legnépszerűbb: »A köztársaság nevében háromszoros hoch a császárrak« Micsoda hatalomnak kell lennie II. Vilmos szellemének és a német népnek, hogy ma, hét évvel a békekötések után is ily idegesen regisztrálják a hiedegvérű angolok e nagy problémát. De a Spectator is nagy hatalom, mert hozzá mert nyulni e kényes problémához.

D. Cz. I.

Turcsány töltőtollak
magyarországi egyedárusító
helye

TURCSÁNY ANTAL,
Budapest, IX. Üllői-ut 2.

(Kálvin-tér sarok)

Javitást vállal.

Az amerikai nevelés alapgondolata.

Amerika divatban van egész Európában. Rajongunk mindenért ami amerikai és vadul utánozunk mindent, amit a hollywoodi-filmek »eredeti amerikai« gyanánt élénk varázsolnak. Európa egyik legujabb betegsége az amerikai láz. Mottójában jelent meg Németországban az Amerikáról szóló könyvek hatalmas bibliográfiája, melyből kiderül, hogy 1925. januártól 1926. márciusig csak németül száznál több olyan mű jelent meg, melynek Amerika a tárgya. E nagyarányú Amerikáról szóló irodalom főleg a termelési bőség, az anyagi produktivitás, a technikai fejlődés csodáival foglalkozik. Néhány szerző egy-egy fejezetet szentel a szellemi élet ismertetésének és néha felvetődik azon kérdés is vajjon méltó-e a mai Amerika szellemi termelése egyéb produktivitásához? Alig esik azonban szó arról van-e valami összefüggés Amerika technikai fejlődése, anyagi jóléte és nevelésének rendszere között?

*

Minden nemzet nevelési rendszere szoros kapcsolatban van politikai ideáljaival. Mert a nevelés egyik fontos célja, hogy jó polgárokat adjon a hazának. Ha meg akarjuk érteni az amerikai nevelés filozófiáját: tisztába kell jönnünk politikai ideáljaival.

Minden demokratikus államformaalkotmányának alaptétele az egyenlőség elve. Ha a nemzet minden tagja nem egyenlő politikai tekintetben, abból az következik, hogy az uralom egy kiváltságos osztály kezében van. Ez esetben a nemzet nagy tömegei a kiváltságos osztály vezetését kénytelenek követni némelykor saját érdekük ellenére.

Az Egyesült Államok keletkezésének idején az Atlanti-Óceán partján letelepedett gyarmatoknak ez utóbbi volt állam-ideáljuk. A belső részek telepesei azonban a népkormányzatért lelkesedtek. A jelen konstitúció e két ellentétes nézetet egyeztette össze. A konstitúció magyarázata sok vitára adott alkalmat, de az általános poli-

tikai egyenlőség már rég elismerést nyert az Egyesült Államokban.

Az egyenlőség elvének egy másik következménye, hogy az egyén ki-művelődésének, tökéletesedésének nincs határ szabva. Arisztokratikus államokban az egyén képességeit csak társadalmi osztálya keretein belül terjesztheti ki. Az osztályokra osztott társadalmi rendszer nem engedi hogy az egyén kinőjön a részére megszabott keretből, mert ideálja a meglévő stabil társadalmi rend, melyet tökéletesnek és véglegesnek tekint. Demokratikus társadalmakban az egyén képességei kifejlesztésében nem akadályozza az osztályba-soroltság. Az állam nem tekinti állapotát véglegesnek, s elismeri a további tökéletesedés lehetőségét. Ugy érzi, hogy berendezkedése csak időleges és csak addig kell a célt szolgálni, míg egy jobb tökéletesebb ki nem alakul. Az arisztokratikus államokban oly fontos tradíció nem köti, hanem csak alapul szolgál a tökéletesedéshez.

Ez az elv a másik fontos eleme az Egyesült Államok konstitúciójának.

Amerika nevelési filozófiája természetesen a vezető politikai elveknek megfelelően alakult ki. E filozófia John Dewey műveiben jutott legtökéletesebb kifejezésre. Dewey Amerika legnagyobb filozófusa. Nagyobb mint William James, mert inkább amerikai. A pragmatizmus megalkotóján érezhető az angliai puritán eredet. Dewey izzig-vérig amerikai, s művei az Európától tudatosan elszakadt amerikai szellem kifejezői. Egyik legjelentősebb műve a »Demokrácia és Nevelés« (Democracy and Education), melyben bölcselete minden genialitását egy problema megoldására összpontosítja: hogyan nevelhetünk a miénknél tökéletesebb nemzedéket?

Spencer elvének megfelelően az iskola programjában ő is nagyobb helyet követel a természettudományoknak. Elítéli az u. n. liberális nevelést, a skolasztikus kultúra könyvek segítségével való betöltsérezését.

Szerinte ez jó lehet az arisztokratikus államok azon társadalmi osztályának, mely schasem fog dolgozni, de értéktelen a demokrata állam fia részére, kit az egyenlőség elvére épített társadalmi rend munkás polgárává kell nevelnünk. Ilyen országban nem elegendő a könyvből való tanítás. A dolgozók társadalmának iskolája, műhely kell, hogy legyen; kiesinyített mása a közösségnek, melyben a gyermek dolgozni fog az iskola elhagyása után. Az iskola feladata, hogy kifejlessze a gyermekben mindazon képességeket, melyek a társadalomba való harmonikus beilleszkedését teszik majd lehetővé.

Dewey szerint meg kell változtatni a nevelésről való azon felfogásunkat, miszerint az nem egyéb a felnőtt korra való előkészítésnél és megszűnik az iskola végeztével. E felfogás téves, mert úgy tekintí a felnőtt kort, mint a gyermek részére célul kitűzött oly tökéletességi fokot, melyen túl már nincs gyarapodás. Pedig az élet folytonos fejlődés és az élő lény szellemi gyarapodásának lehetősége élte minden fokán azonos. A nevelés célja csak az állandó gyarapodást biztosító feltételek előteremtése lehet. Az iskolai nevelésnek a további nevelést kell előkészítenie a további gyarapodást biztosító képességek rendszerezése útján. Az iskolai nevelésnek az a kriteriuma, mily mértékben tudja kifejleszteni a gyermekben a folytonos gyarapodás iránti vágyat, s mily mértékben tud részére e vágy megvalósítására szükséges eszközöket biztosítani. Az igazi nevelés az iskola után következik. Mivel az iskola csak a szellemi gyarapodáshoz szükséges eszközöket adja, a többi attól függ, hogyan tudjuk ezekkel a későbbi tapasztalatot úgy formálni, hogy életünk folytonos gyarapodást jelentsen.

Dewey bölcsellete Amerika egyes részein igen jelentősen befolyásolta a jelen nevelési rendszer kialakulását.

Amerikában a jelen nevelési rendszer lényege a szociális faktorok hangsúlyozása és ezeknek a színmélyiekkel

való harmonizálása. Legfontosabb célja: az egyént a társadalomhoz alakítani. Kifejleszteni az egyén sajátos képességeit és ezáltal biztosítani mind saját boldogságát, mind a társadalom jólétét. E rendszer a tananyagot nem tekintí szent és megváltoztathatatlan örökségnek, melyet az egymást követő generációk örök értéként szednek magukba. Amerikai iskolákban a tananyag a faj kulturális örökségének a gyermek befogadóképességéhez mért kivonata. Az emberi tapasztalat azon eredményeit foglalja magába, melyek a jelen társadalom és jelen generációra nézve értékkel bírnak. Következésképpen a tananyag változik nemzedékről nemzedékre, mert az élet sem áll meg valami érték mellett és teg semmit sem ér már holnap.

A tanítás módszere a gyermek tevékenységének arra való irányítása, hogy értelmi képességének és érdeklődésének megfelelően magáévá tegye azt a tananyagot, mely önmagára és társadalmára nézve valódi értékkel bír.

A tanító feladata a gyermek irányítása az iskolai közös munkában. Helyes irányítással a gyermek nem csak magáévá teszi az értékkel bíró tapasztalatokat, hanem tudatossá válik benne saját képességeinek és munkájának szociális értéke.

E rendszer természetesen jólképezt tanítókat kíván, kiknek — a tananyag alapos ismerete mellett — éppen úgy kell ismerni a gyermek képességeit és érdeklődését; mint az új tapasztalat egyénivé tételének folyamatát.

Amerika nagy gondot fordít a tanítóképzésre. Minden egyetemen található egy lényesen berendezett teacher's college és sok ezer kisvárosnak büszkesége a tanítóképző, melyben lelkes fiatal tömegek tanulják a legmodernebb nevelési módszereket, hogy azok segítségével egy a mainál tökéletesebb nemzedéket neveljenek a világ legnacionalistább államának, az Egyesült Államoknak.

New-York, Columbia University.

Kováts Albert dr.

Irodalompolitika.

Irodalompolitika. Ez a szó különös összefüzése meglehetősen ellentétes fogalmaknak. Mert az irodalom a művészet egyik ága, a politika pedig általában a közügyek irányítását jelenti. Lehetséges volna mégis e két különböző működést kifejező fogalom összekapcsolása? A kulturát már összekapcsolták a politikával. Kulturpolitika a társadalom kulturális nivójának emelésére irányuló tevékenységet jelent. Ennek kerete tehát a tömegek nevelésének céltudatos keresztülvitelét, iskolák építését, iskolatörvények alkotását, tudományos, művészi intézmények alapításának és fejlesztésének feladatait foglalja magában. Politika itt természetszerűleg céltudatos irányítást, tehát beavatkozást is jelent. Kérdés, lehetséges-e egy ilyen, a kulturpolitikához hasonló, esetleg annak egyik ágát képező, akár az állam, akár magáncsoport által irányított irodalomkialakító, vagy irodalomfejlesztő irodalompolitikáról szó? Lehet-e és van-e rá szükség? Használhat-e magának az irodalomnak, a nemzetnek, végeredményben az emberiségnek?

*

A feleletet magának az irodalom fogalmi meghatározásának kell megadnia.

Mi az irodalom tulajdonképpen? Hisszük, hogy művészet. A művészet az emberi alkotóerőnek az alakítóképesseggel való társulása. A művészet célja végeredményében formát létrehozni, tehát alkotni. Hogy ez a forma, ez az alkotás határait milyen roppantul különböző lehetőségek felé tárja a végtelenbe, nem szorul magyarázatra.

A cromagnardok csonttüi, vagy agyagedényei az ember művészi alkotóerejének talán első megnyilvánulásai. Harminc-negyvenezer évvel ezelőtt már élt a művész az emberben. Ugyanaz az ösztön hajtotta annak a vadembernek durva kezét, aki a mas d'Azil barlangjába tétova falképeit karcolta, mint amelyik fra Angelico ecsetjét vezette. Ugyanegy erő alkotta meg a heliolit kor emberének sötét szálakkal átszőtt, zavaros babonákba rejtőző istenálmát, mint amelyik Homeros, avagy Tolstoj alkotásait inspirálta.

Van tehát valami, ami az embert a legkülönbözőbb életkörülmények és fejlődési fokozatok határain belül, művészi alkotásra készíti. Anyagon, testen tu növekvő, mystikus élet, az emberi lét felépitménye, amely rögről a légbe, légből a csillagok szféráiba emelkedik. Ez az irracionális élet külön szerves alkotásokra képes és a saját törvényeit juttatja diadalra. Ennek a csodálatos szellemi rádióknak egyik megnyilvánulási lehetősége: az irodalom.

Az anyagon tulható gondolathullám leadógépe: a zseni. Tehát nem toll és betű, nem palavessző, vagy ólom, nem viasztábla, vagy rotációspapír a lényeg. A teremtés itt szóban felépitett gondolat. Gondolatból épület, anyagatlan teremtmény. Vízceppben a kozmos. Egy gondolatban maga az alkotó istenség.

Milyen a zseni? Nemzeti, vagy kozmopolita? Milyen a műve? Erkölcös, vagy erkölcstelen, kötött, vagy kötetlen, individuális, vagy kollektív?

Minden művész a fajtájának és szükségszerűleg a kulturájának is szülötte. Legmélyebb sajátságait megtagadni nem tudja és nem is tagadja. Nemzeti egyénisége, faji színeződése különbözteti meg másoktól. A színeződés mértéke egyéni. Nagy szellemek égbetörő magaslatokig emelkednek és korlátokon tul találkoznak. Bizonyos, hogy a szó legnemesebb értelmében vett művész csak emberi értékkel bíró egyén lehet. A zseni mintegy esszenciája az emberi tulajdonságoknak, skatulyába szorítani, körülhatárolni őt nem lehet, legalább is nem szabad. Megadattak önmagában az ő törvényei, lényegét adja nekünk s gyönyörködtetni fog a legkülönbözőbb formában is.

Individuális zseni mindig lesz. És mindig lesznek kirobbanásai a kollektív zseniben egy emberi közösség érzelmének. Nevezék El Greconak, avagy Dantenak. Michelangelo a legindividuálisabb, assisi Szent Ferenc a legkollektivebb zseni. Volt és lesz mindig mindakettő.

Tágas a művészet kerete a tehetség számára. Van mégis valami, ami a végtelen határok közé sem szorítható be. És ez az álművészet.

Minden műalkotás a maga belső formatörvénye szerint alakul. Minél inkább megközelíti egy mű ezt a szükségszerű, belső formát, annál tökéletesebb a maga nemében. Könyörtelen rabtartó ez a szükségszerűség, nem tür megalkuvást és vetélytársat, ezért tagadja meg majdnem mindig a dilettáloktól ennek a belső, egyetlen lehetséges formának megoldását. A hazugoknak külsőséges formát kölcsönöz csak, nem pedig az ember jobb utáni vágyának őszinte kifejezését, őket is kizárja bűvös világköréből mindörökre.

A valódi művészet keretein belül a l'art pour l'art, vagy a tendencia él?

Meddő harc. Szent az elefántcsonttorony elragadó cikornyója, úgy mint az eszmék lázas vetülete. Mindegyik jogosult, ha szervesen teremt és művészi eszközökkel kelt hatást. A játékoskedvű alkotó gyönyöre ha virágot teremt, époly jogosult, mint a táplálékadó, világjavító zseni kenyere. Petrarca szonettje mellett nem állhat meg az evangélium igazának örök szépsége? Tolstoj után talán meghalt a gondtalan alkotók varázsfuvolája? Igét hirdetni és gyönyörködtetni, mindakettő magasztos cél marad mindvégig.

Ha tehát a művész magasabb szellem kifejezését adja, ne merjünk kontár kézzel javítani művén. A politika nem nyulhat bele a művészet alakításába. Politika és művészet egymástól távol álló terület. Ahol a politika mégis diktálni merne a művésznek, ott a legsiralmasabb visszaesés következne be.

A politika egyet tehet. A művészet kivirágzására alkalmas helyzetet teremthet. A környezeti és viszonyok mindenesetre hatalmas befolyást gyakorolnak a művészet fejlődésére. Bizonyos, hogy voltak meddő, művészietlen és voltak termékeny, művészi korok. Barbár népek primitív igényei megölik a fejlett művészetet. Perikles idején, vagy a cinquecentóban soha nem sejtett ragyogás támadt a művészet tiszta sugarából.

*

Melyek a lehetőségei ennek a segítségnek? Szabadság, függetlenség, alkalom. Mecénások, fejedelmek, pápák és kereskedők adtak alkalmat a legcsodálatosabb remekművek létrehozatalára. A művészet azóta demokratizálódott. Ma a mecénás helyét a közönség foglalta el.

A közönség ma igen heterogén elemekből tevődik össze. Felsőbb tízezer, közepes izlés és nagytömeg. Minél magasabb az átlagizlés, annál kedvezőbb a művészre.

Panaszok hangzanak. Nincsenek igazi erējű, megragadó irodalmi alkotások. Hol rejlik a jövő irodalmi formája? Mi lesz a drámával?

Eltekintve attól, hogy minden kor megtermi a maga művészetét, szükséges a zseni. Vagy világot gyújt, ismeretlen mélységeket tár fel, megszeretteti velünk az ő külön vizionárius világát, vagy a közhangulatban bujkáló vágnak ad hangot. A zseni teremt magának formát és megszünteti a formakeresők problémáit.

De hogy szólhasson, kell, aki hallgassa. Kell, aki szárnyat ad néki és tovább sarkalja. Pusztába kiáltani egy művésznek sem célja.

Vajjon, ha Katona József csalódottan magába nem zárkózott volna, nem hozta volna meg a magyar drámát? Ki tudja? Ez a halott, közönyös magyar csend magyar tehetségek hideg temetője volt századokon át. Azt akarjuk, hogy ezután egy kitörni akaró magyar zseni se pusztulhasson éhen.

Álljon őrt közönség, kiadó, kritikus háromsága minden magyar tehetség bölcsőjénél. Kell a kiadó, aki a néma íróat megszólaltatja, kell a közönség, amely visszadobban a költő szívverésére és eleven hatássá fokozza a holt betűt, de kell a kritika is, mely igaz ítéletet hirdet és kigyomlálja a gázt.

A kiadó üzletet keres. Hát hogyan keresne? És azt adja ki, amit a közönség keres. Nincs még egy ilyen pontos szeizmográf, amely szomorú állapotunkra jellemzőbben mutatna rá. A közönség azt keresi, ami a gusztusának megfelel. Még jó, ha keresi. De kinek irnak tulajdonképpen a magyar írók? Jobb erre nem felelni. Meg kell a könyvvarust kérdezni, ki vásárol Magyarországon könyvet.

Minek alkosson tehát a művész, ha senkinek sem kell a munkája? Ma nehéz az élet és kevés ember áldozhatja legszentebb energiáját meddő feladatokra. Miért egyesüljön a szép, jó és igaz háromsága egy isteni nászban, ha a publikum a csunyát, a rosszat és hazugot keresi? Bekövetkezhet csakugyan, hogy széklábat farag a szobrászgéniusz.

Elkeseredetten dobná el a szerszámot a művész, ha nem élne benne a remény, hogy valami csoda történik és mindez megváltozik egyszer. Kérdés, meddig bírják a küzködők, hisz levegőből a művész sem él meg. És ki számolja a letört és soha ki nem fejlődött tehetségek végtelen sorát?

Ezek a problémák vajudnak bennünk, ezek a metsző kérdések bántanak és nincs kedvünk tanáros osztályozók, értelmetlen böngészők homoiusion harcára. A semmiből ugysem lesz semmi.

Kötetet lehetne írni a kritikáról, amely nincs. Mert a napilapok pár soros részvétlen kommunikéi, a vállveregető biztatások, a tulzott dicséreteket meggyőződés nélkül osztogató kollegialitás minden, csak nem kritika. Kritika ellenben az, amiből a jóhiszemű közönség megtudja, mit és miért érdemes elolvasnia, az író pedig a maga művét az értelem és megértés röntgensugaraitól átvilágítva látja meg. Meglátja a saját művének legbensőbb formai hibáit és erényeit, tévedéseit és érdemeit. Kritikai zseni varázsos tükrében szeretné látni minden komoly író a maga igazi képét. Abból tanulna, fejlődne és az utja messzebb vezetne. Igazi kritika lényegében rejlik az igazság. Ez a kritika nem lehet elfogult. Hiszen művész a kritikus, akiben az alkotót a látás és ítélet fehér fénye győzte le.

Ha zseni nincs, azért sírhatunk, ha kritikus nincs, az már hiba, közönséget nevelnünk pedig kell! Ez lehet az irodalompolitikának, ennek a bájos paradoxonnak a feladata.

Kapukat nyitni, utakat törni, hívni és összefogni, szeretni és lelkesedni, felkarolni és existenciát teremteni, tapsolni és kufárokat korbácsolni, ha ez politika és éppen irodalompolitika, úgy kell és jöjjön. Akkor majd megjelenik a várva keresett alkotó is.

Ezt az irodalompolitikát határozottan nélkülöztük. Ezt várják a szomoru, magyar műhelyekben és hideg szobákban vajudó lelkek százai, mint a Messiást.

Keserves helyzet. De belenyugodni nem szabad. Segíteni csak igazi tehetségek pártolásával, elfogulatlan és lelkes közönség nevelésével, őszinteséggel és áldozatkészséggel, szeretettel és szent haraggal lehet.

O pedig hogy várjuk a magyar lélek mélységeiből feltárt remeket! Mennyi jaj és mennyi vér, mennyi szép és ismeretlen rejlik ebben a fajban és ebben a földben! Adott a világirodalomnak a dán és a hindu, adott a latin és a germán, a hellén és a szláv, halhatatlan remeket, adott valamit, amit senki más nem adhatott, csak ő. Nekünk is fel kell már egyszer gejjiri mélyeinkből dobnunk a salaktalan csodát, amit csak mi adhatunk és senki más.

Ezt várni, keresni, kelteni, kutatni, bontogatni: ez az igazi irodalompolitika célja.

Farkass Jenő dr.

A színházi évad kezdetére.

Az utóbbi időben uton utfélen halljuk, hogy a színház túlélte önmagát. Túlélte életét legalább is egyidőre, amíg el nem jön az a Valaki, aki széttörve az állítólag megmerevedett dráma formáját, új könnyűben, új mondanivalókkal lenne hivatva a színháznak új értelmet adni. És a nagyközönség, amely mindig és mindenkor könnyen megelégszik a jelszavak tudomásulvételével és magáévá is teszi, mert nem ér rá gondolkodni felette, a visszhang közönyvével ismételteti ezt a szólamot.

Pedig mindenekelőtt nézzünk magunkbasállapítsuk meg: mennyiben vagyunk új emberek, mert hiszen csak a régítől lélekben teljesen elütő lelkű emberek kívánhatnak új formát új mondanivalókkal, gondolatokkal. Minthogy az ismeretlen új művészi forma és tartalom után való kívánczóság csupán a háboru után erősödött általános szólammá, felkell vetnünk a kérdést: Ujjászületett-e lélekben a háborut átélt társadalom?

Kovács Gábor, aki derék, jól nevelt, becsületesen érző huszonegy éves fiú volt, a háboru kitörésekor elment a frontra. Verekedett, megsebesült, leszerelt, hazajött, elvégezte tanulmányait s most fogalmazó a miniszteriumban. A háboru megtelítette sok tapasztalattal, megismerte a szenvedést, az embert, s most lélekben értékesebben látja az életet.

Horváth Péter a háboru következtében megnyomorék lett. Hadirokkant segélyt kap, olyan keveset, hogy éppen csak az éhenhalásra sok. Terhére van mindenkinek. Mi történt a lelkében? Elvesztette hitét az állammal, a társadalommal, az emberekkel szemben? Lehet. Mindenesetre szerencsétlen, szomoru ember lett.

Lelkileg nem történt vele más, mint hogy jellemének egyik-másik színe elhalványodott, vagy éppen megerősödött; de új ember Kovács Gáborból vagy Horváth Péterből nem lett. Ma éppen olyan becsületes ember, mint volt,

ma éppen úgy szomjazik az igazság után, éppen úgy irtózik a lelki szennytől, mint azelőtt. Más ember lett talán Kovács Gábor, de nem új ember, mert az ember csak egyszer születik. És ilyenén módon változott meg a társadalom lelkülete is. Megmaradtak a régi színek, csak egyes társadalmi osztályok színezete lett valamivel más. A színek osztódtak el új csoportosításban a társadalom testén.

Ha elfogadjuk ennek a megállapításnak helyességét, amit voltaképpen csak érezni, de abszolútan bizonyítani nem lehet, térhetünk csak vissza kiinduló pontunkhoz: a színházhoz.

Aszínház rendeltetése: nagy tömegnek alkalmat adni az ösztönkiélésre. Az ezerfejű Cézár önmagát tapsolja, nevei, gunyolja, itéli el, küldi halálba a színpadon. Ez az érzelmi közösség az, amely a közönséget a színpadon szereplők sorsával összeköti. Ebből következik tehát, hogy mihelyt a színház elveszti az összekötő kapcsolatot, mást ad mint amit a közönség lelke, értelme adhat, elveszti vonzóerejét.

S ez volt még a legközelebbi múltban is a színházigazgatók óriás tévedése, egyben a bizonyítéka is a vitatott állításnak. Mást adtak, mint amit a közönség magában tartalmazott. Az igazgatók egyik része közönségnek nézve a felszínen hullámozó tömeget, ennek az izlésének kívánt hódolni. Pazar kiállítás-sal, az erkölcsi színvonal csökkentésével az érzelmekek helyett az érzékeknek kedvező előadással próbálta a gazdasági helyzetből fakadó színházi válság mélységét áthidalni. Most már néma és becsukott színházak jelzik ennek az utnak irányát s a többi színház még idejében okulva a múlt példáiból, irányt változtatott. És mi történt? Sorozatos bukások helyett ma a színházak fellélegzenek. Iro-

dalmi veretü, sőt teljesen irodalmi értékű darabok vonzanak táblás házakat, s mentől inkább békebeli a szindarab hangulata, annál nagyobb a siker.

Ez a tény határozottan ellentétet lát-szik mondani és mond is annak az állításnak, hogy a színház túlélté magát addig az ideig, amíg az új Sophokles megszületik. A közönség, a társadalom értékes része a tenger hatalmas víztömege, mihelyt módjában állott, hatalmas megmozdulásával elsöpörte a könnyed habocsákknak kedvező színházi irányokat s a színházigazgatók a békebeli, tehát régi és nem az újnak mondott ember lelki világát tekintik világító tornyul, mely kivezetheti őket a gazdasági Scyllák és Charybdisek közül.

De vegyük végül igaznak a mind- eddig tagadott állítást. Mondjuk ki, hogy a ma embere más, mint a tegnapi volt. Vajjon ez a tíz év olyan nagy idő, hogy a változást olyan óriás arányban tapasztalják magunkon, hogy szénának mondjuk a tegnapi kenyerét? Hiszen a fejlődés lassu s ilyen rövid idő alatt kivételes egyéni körülmények között talán újjá teremődhetik egy ember: lehet Saulból Pál, de a társadalom nem születhetik újjá máro-l-holnapra. Éppen ezért nem állíthatjuk fel kételkedés nélkül a kivánság jogosságában és igazságában a követelést:

Uj színház, uj dráma kell!

Nem! A régi kell nekünk, csak az a kivánságunk, hogy a színpadon épen úgy magunkra ismerjünk, mint eddig, hogy a színpadi emberek lelke olyan színészorodást és gazdagodást mutasson, mint amilyenben nekünk részünk volt.

Uj drámát, uj színházat? Igen: újat a régi alapján. Szóval mást. Frisset, olyat, mint amilyenek mi vagyunk!

Mariancsics Imre.

Magyar perzsaszőnyegek és karácsonyi kézimunkáim

finom, szép, tartós
kivitelben **olcsón** **eladó**

Megtekintésre elküldöm.

Kalmárné, Budapest, Ilka-utca 15.

KÖNYVEK.

Praeceptor Hungariae.

A világon nemesak a legszebb és legnemesebb, de a legnehezebb hivatás is tanítónak lenni. A muzsikus a veleszületett melódiák, a költő a szívében és elméjében forrongó érzések és gondolatok művészi tolmácsolója, a festő, a szobrász a forma, a perspektíva, a dimenziók világa. A tanító anyaga az ember, terrénuma annak szellemi és lelki világa. Hisz a »hivatott« tanító is művész, talán a művészek legnagyobbika, mert élő anyagot kell formálnia: a tudás, az értelem tabula obscuráján gyűjtja meg a világosság fátylóját, az ösztönös érzelmek rejtélyes dsungeléből az erkölcsi embert kell nevelnie. A művész egyénisége és jelleme független a művészetétől, a művészi alkotások nem hordják magukon alkotójuk morális karakterét. A tanítónál ez másképp van, mert objektuma az élő ember érző lelke, fejlődő jelleme, gondolkodó értelme. A tanítónak »nagy« embernek kell lenni a szó morális értelmében, akinek nevelőhatása csak akkor van, ha különb, ha kimagaslik azok között, akiknek nevelésére vállalkozott.

Egy nemzet tanítójának lenni s milliók felett állani olyan tulajdonságokban, amelyek emberi mivoltunk legbensőbb lényegét alkotják, csak az emberi értékek superlativusza képesíthet. Ezentul máresak a nagy vallásalapítók misztikus világa következik. A magyar nemzetnek is adott a gondviselés egy olyan férfit, akinél senki jobban meg nem érdemelte volna a Praeceptor Hungariae magasztos jelzőjét. Ez a férfiú Széchenyi István gróf. Az ő nagy, a magyar történelem-

ben szinte egyedül álló egyéniségének megismeréséhez akar közelebb vinni az a terjedelmes munka, amelyet Fekete József és Váradi József állítottak össze »Széchenyi vallomásai és tanításai« címen a legnagyobb magyar műveiből, naplójából és levelezéséből vett és a célnak megfelelően csoportosított szemelvényekből.

A szerzőket elismerésre méltó elgondolás vezérelte. A Széchenyi kultusz eddig nem rendelkezett megfelelő eszközökkel, amelyek a legnagyobb magyar tanításának népszerűsítésére alkalmasak lettek volna. De még a művelt nagyközönség részére sincs jelenleg olyan könyv, amely igényeinek megfelelően, mert a Történelmi Társulat kiadásában megjelenő Széchenyi kötetek tudományos jellegüknél fogva nem neki valók; Gaál Jenő és Ince Sándor kiváló munkái ma könyvritkaságok, Szekfü Gyula érdekes kis könyve pedig csekély terjedelménél fogva kevésbé alkalmas a Széchenyi kultusz kimélyítésére. Széchenyi eredeti munkájának olvasásától is mindig idegenkedett a közönség azok szétfolyó szerkezete és rapszodikus gondolatmenete miatt, ami egyik főoka annak, hogy Széchenyi páratlan géniuszának ereje nem tudta áthatni és megtermékenyíteni a magyar nép egyetemének lelkét. Az iskola sem tette meg a magáét Széchenyivel szemben, mert mint történelmi személyt és irodalmi művei alapján rövid sablonos méltatásban részesítette ugyan, de amiben a legnagyobb, utólrhetetlen, egyetlen volt, amiben mindig nagyon szűkölködött a sokat szenvedett magyar faj: mint népnevelőt szinte figyelemre sem mélt-

tatta. Széchenyi valósággal történelmi relikviává süllyedt s holtkincsesé lett az az óriási szellemerkölesi tőke, amely műveiben letéve pedig oly alkalmas arra, hogy a nemzet anyagi és erkölcsi fejlődésének utait miadörökre kijelölje.

A szerzők legnagyobb érdeme, hogy munkájukban Széchenyi géniuszának, erkölcsi nagyságának e kevéssé meglátott és méltányolt oldalát különösen kiemelték. Bár Széchenyi maga elsősorban politikusnak vallotta magát, gondolatai és intelmei mégis a hivatott nemzetnevelőt és erkölestanítót állítják előtérbe. Hiszen még az államférfi hivatását is a magasabb szempontból értelmezi. Az államférfi nem csak adminisztrátora, hanem elsősorban nevelője legyen népének; szorint a politika a nemzetnevelés tudománya. Ő imádott magyar honának ennek a »mindenben nagy parlag«-nak kulturmunkása akar lenni, »Istea nap-számosa.«

A Széchenyi anthológia kiválóan alkalmas arra, hogy a leghübb magyar lángelméjének kaleidoszkopszerű sokoldalúságát emberi nagyságának teljes ragyogásában élvezhessük és csodálhassuk. Politikai jegyzetei mellett összegyűjtve találjuk életbölesei tanításait, történelem-, állam-, társadalom bölesei elmefuttatásait, — valóságos elmélkedéseit, imáit, böles mondárait, vallomásait, szózatait, poetikus lelkivilágának rapszódia-, óda, e légiaszerű megnyilvánulásait. Ma, amikor oly lázas siettséggel igyekszünk pótolni a régi idők mulasztásait, irtani a dudvát és plántálni a nemest, amikor keressük önmagunkban nemzeti, kulturális és gazdasági kifejlődésünk utait és már-már hajlandónak mutatkozunk »kiüríteni az önismerés felette keserű serlegét fenéig.« mérhetetlen kincs ennek a nagy elmének, nagy szívnek és nagy jellemnek világító szövétnéke ebben a fényben szegény magyar félhomályban!

Hálhatatlan tanításai legyenek a mi nemzeti bibliánk.

Kerék Mihály.

Ajtay Miklós: Esztétikai imperializmus. (Megjelent „Az Új Élet könyvei“ sorozat, szerkeszti dr. Nagy Iván, 1-ső számaként Párisban Les Presses Universitaires De France kiadásában. * 1925. 64 oldal.)

Egy német történetfilozófus néhány éve megjelent feltűnést keltő könyve óta mind gyakrabban foglalkoznak tudósok, írók és művészek az európai civilizáció és a keresztény kultúra hanyatlásával és csődjével. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban »a nemzeti individualitás értelmével, terjeszkedésének jelentőségével az emberiség egyetemes életében« foglalkozik szerzőnk, aki a fiatal tudós-generáció egyik sokat ígérő tagja.

Az európai tudomány analitikus módszerének bírálatából indul ki. Az analysis már teljesen élettani jelenséggé vált a homo fabernek. Pedig az egyetlen mód a terjeszkedő vibrációk törvényeinek kifürkészésére — s erre Bergson is rámutatott — az élményhez fordulni, beléhelyezkedni a személyfeletti élet egységébe. Egy pillanatra jelenné élni az emberiség múltját, összefogni személyiségének összes vonatkozásait az anyaghoz és felismert sorsához: ez formaéletünk tiszta tudománya. Pozitív ismeret ez s mégis metafizikai: az emberiség személyiségének élettana. Esztétika, amely a formákkal társalkodik, de ethika is, mert a formák dinamizmusa: a cselekvő esztétika maga.

Az így értelmezett kozmikus esztétikának egy centralis kérdésével a nemzeti individualitás értelmével, terjeszkedésének jelentőségével az emberiség egyetemes életében kíván szerzőnk foglalkozni.

Felfogása szerint az organizmusok és kulturák addig élnek, míg képesek új és új formálásra váró egységet létrehozni és megformálni. Ezt az organizált anyagot egyre nagyobb egységekbe, az emberiség tudatába hüllamoztatni: ez a világprocesszus for-

mai szempontból. Így válik minden hódítás esztétikaivá, ha eljárása formaközlés és nem erőszak.

A processzus alapmódszere azonos az emberi műalkotásnak metafizikai eljárásával. Első mozzanata az önélmény területére való leszállás, második az egyénileg módosult alapritmusnak kifejezése, szociálissá tétele. Ez az esztétikai hódítás, amely minden igazi hódítás alapképe.

Európa az egyénekreszakadás tényével elvesztette az életnek mindenemű közös vibrációját. Amikor egységes belső mozgásunk egyénekre szakadt s utolsó organikus társadalmi és etikai rendszerünk, a középkori feudális kereszténység elvesztette törvényhozó hatalmát, az egyének szemben találták magukat az ujjonnan fölfedezett anyaggal. Lassanként minden cselekvésünk reá koncentráldott s fölvevük az anyag formáját és ezzel hasonlóvá lettünk életteleniségéhez. Ez ellen a mechanizmus ellen halálordítás volt Nietzsche, majd Guyau és Bergson emelték fel intő szavukat az amerikanizmus ellen.

A jövőnek az etikai oldalon maradt még nyitva egy kapu: egy végső fölbojmlás és negáció, melyet az élet formáló céljaira használ. Formák elfogadására nagyon készen vagyunk, de csak az a forma hódíthat meg bennünket, melynek belső ritmusa összszegje s felülmulja valamennyi eddigi próbálkozásainkat.

Amint tudatunk mecha i álódásának kifejezője a pénz és a gép, úgy kifelé, az anyag képére alkotott ényünk méltó hódító szerve a militarizmus. A fehér ember hódítása pusztán anyagi mozzanat. Hogy a lelkek hódítására induljunk, hogy formáinkat elterjeszszük s önmagunkhoz hasonlatossá tegyük Keletet, szó sem lehet, egyszerűen azért, mert nincsen formánk, amelyet közölhetnénk. Ez a negáció, ez a belső relativitás nyit lehetőséget Kelet számára saját formáinak közlésére, az igazi befőlől fakadó esztétikai imperializmusra. Ez a »sárga veszedelem igazi arca. Mert Ázsia

mozdulatlan sorsu birodalma Kina, teljes mértékben végrehajtotta az életritmus konzerválását. Mozcás hiánya és elutasító állásfoglalása a külső benyomások iránti erőt fiatalon mentette át az évezredekben. Addig maradt izolált, amíg nyugaton egy teljes relativizmus lehetővé nem tette a formák esztétikai közeledését. Amint Nyugat megszűnt veszélyt jelenteni s alkalmas területté vált egy terjeszkedő ritmus fejlesztésére, abban a percben feleslegessé és értelmetlenné vált az elzártság. S Kina már érzi, hogy a formátlanná oszlott Nyugattal szemben megkezdődik Keleten az esztétikai imperializmus hadjárata.

Az egész Japán önmagának szimboluma, minden egyes japáni az örök Nippon megtestesülése és reprezentációja. Így imperializmusa esztétikai, de materiális is, mert felvette a mechanizmust s képes volt a legtökéletesebb határformákig kiépíteni.

India az absolutumot kereste: önmagát. Feladata a nagy összefoglalás volt. Egyéniségének alapja s formai jelentősége az etikai mozcás, amely befelé irányul s a végtelenbe nyílik.

Kelet esztétikai egyéniségével szemben minden technikánk s anyagi hatalmunk szármalmasan tehetetlen; saját életünk felélesztésére egyetlen fegyverünk, Európa egyetlen menekvése: élő formákat teremteni, megérteni önmagunkat és visszatérni a nemzeti kulturák alapritmusához.

Az új Európa kérdése állandóan kísért. Ajtay tanulmánya optimisztikus kihangzásával esilapítólag hat a spengleri sötét színek után. Nemcsak Európa válságának okait világítja meg, hanem rámutat azokra a kívőlől jövő lehetőségekre is, melyek a mai Európát magukba olvasztják, ha önmagunk nem törekszünk életformáink ujjá alakítására s eleven ritmussal való megtöltésére. Bergsoni lendülettel — de nem bergsoni világossággal — megitt gondolatébresztő könyve után várjuk a megújhdás konkrét programját.

Nagy László.

Henry Ford: Életem és működésem. (Fordította Balla Antal. Légrády Testvérek kiadása, 1926.)

Ford írásai közül a legnagyobb érdeklődés életéről és működéséről szóló könyvét fogadta. A magyar fordítás kissé rövidített mása az eredetinek, de így is teljes kompendiuma Ford eszméinek. Sajátos termelési koncepciója annyira új és idegen a magyarországi ipari termelők elgondolásától, hogy két hozzászólásban is szükségesnek tartottuk ismertetését.

I.

Henry Ford 1833-ban született. Szülei jómódu amerikai földművesek voltak. Ha Magyarországon születik, — esze és energiája akkor is kiemelték volna a földműves sorból. A tettvágy életének mások hasznára és boldogítására szánása — Ford e karakterisztikumai — nálunk a papi vagy tanári pályára vitték volna. Vállalt volna belőle jogász-, újságíró-, tisztviselő vagy leginkább polikus — de nem valószínű, hogy azzá lett volna, amivé Amerikában természetesen leg kellettek: gyáros.

Mikor a fiatal Ford a farmon az eke után ballagott, azon törte a fejét, hogyan lehetne kevesebb munkával, jobb módszerrel, több termést aratni. Tizenkét éves korában találkozott egy magától járó géppel, egy lokomobilal. »Ettől kezdve a nehéz, kemény mezeti munkát a husról és vérről a vasra és szénre vagy benzinre átvinni lett vágyaim netovábbja« — írja. Kitanulta a gépészmesterséget, primitív műhelyben egyenként, nagy fáradtsággal készítette a magától járó gépeket, egyenként adta el őket. Vállalatot hozott össze, fokozott termelés céljára, de a pénzemberek csak a pénzt hajszolták, nem értettek egyet Ford elveivel, melyek szerint a termelés célja nem a pénz, hanem embertársainknak a szükséges javakkal való jellátása.

Ilyen, minden ember számára szükséges, energiát megtakarító használati cikknek tartja Ford az automobilt és erélyesen szembeszáll azzal a felfogással, mely szerint az autó megvevőjét

kiszípolyozható gazdag em'le nek kell nézni.

Ford egész életében hadakozott a bankok ellen. Szemükre veti, hogy finanszírozásuk leszorítja a munkás bérét, drágává teszi a termelt javakat és végeredményben megbénítja a termelést.

Mikor sikerült megszabadulnia a finanszírozóktól, magához váltva a vállalat összes részvényeit, Ford saját eszméi szerint intézte a további termelést.

A Taylor-rendszer alapelve szerint (a munkás erejét jó gépekkel és helyes munkarendezéssel a maximumig kihasználni, anélkül, hogy ez a munkás kárára lenne) rendezte be a gyárat. Saját jószántából leszállította a munkaidőt napi 8 órára és a minimális bért napi 5 dollárban állapította meg, az átlagos bér kétszeresében. Ezáltal magához vonzotta a munkások javát, megnyerte bizalmukat és kétszeresére emelte Detroit vidékén a munkások vásárlóképességét, mert a többi gyárosok is kénytelenek voltak béreiket felemelni. A munkásréteg ezáltal bevonatott az olcsó Ford kocsik fogyasztói közé és a gigantikus termelésből eredő haszon igazolta a gyárost.

A pénz nem végcél, — mondja Ford, de a becsületes termelő munka, melynek végcélja embertársainknak szolgálatot tenni, magától meghozza az anyagi hasznot is.

Ford állított kórházat és iskolát és vaskézzel vitt véghez oly szociális reformokat, mint például a boardos-rendszer letörése Detroitban és vidékén. Aki ismeri az amerikai magyarság életét és tudja, hogy a munkásnép között mennyi erkölcsi és egyéb nyomoruságot okoz a boardos (albérlő-kosztos) rendszer, csak ez méltányolhatja igazán Fordnak ezt az álláspontját, hogy az ő munkása, aki napi 5 dollárt keres, ne engedje, hogy a felesége gyárban dolgozzon, vagy albérlőt tartson.

Ford munkát ad a nyomorékoknak is, mert azt tartja, hogy még a vak is el tud végezni valami olyan munkát, ami megéri a gyárnak az 5 dol-

lárt. Ne legyen terhére a társadalmának.

Mindezt nem a jótékonyság köntöskében teszi, Ford, hanem azon elv alapján, hogy a munkás jóléte a termelés érdeke és végeredményben hasznára van a gyárosnak is.

Ford könyve érdekelhet mindenkit, aki hisz a teremtő munkában, de leginkább az életnek most nekiinduló kezébe való — a munka szentségének ez a naivságában és optimizmusában diadalmas hitvallása.

Bobula Ida dr.

II.

A régi prófétákkal népük lelkiismerete szólalt meg. Ford, az ipar új prófétája, a modern ipar lelkiismeretét szólaltatja meg. De a 64 éves Ford különleges próféta: tanítása mögött évtizedek ragyogó eredményei sorakoznak fel bizonyítékul és nem sötét kilátások, hanem páratlan lehetőségek felé nyit ablakot. S amikor megfogalmazza a termelés Fordi koncepcióját, nem tesz egyebet, csak kiemeli a közgazdasági téveszmék élődi-rétege alól a termelés eredeti egészséges fogalmát.

Nyilvánvaló, hogy a termelés célja nem volt és nem lehet más, mint a szükségletek, a folyton szaporodó és finomodó szükségletek kielégítése, a szolgáltatás. A nyereség járulékos valami és nem szabad céllá változnia. Törekedjünk arra, hogy a fogyasztónak a legjobb minőségű árut adjuk a lehető legjutányosabb áron és a munkásoknak fizessük a lehető legmagasabb munkabért: így hangzik Ford nézeteinek rövid összefoglalása. A gazdasági élet legfontosabb tényezője ilyen körülmények közt a munka; a munkához pedig, hogy sikere legyen, két dolog kell: akarat és intelligencia. A nyereség szempontjának nem szabad uralkodnia a termelésnél. Minél inkább betölti igazi célját a termelés, annál biztosabb a nyereség.

A jó minőség és a jutányos ár szerepe a piac növelése körül első pillanatra evidens. De a magas munkabérek közgazdasági jelentősége már nem ilyen magától értetődő a közkeletű felfogás számára. Az uralkodó vélemény azt tartja, hogy

a magas munkabérek csak növelik a termelési költségeket és drágítják az árut. A vállalkozók általában a munkabérek leszállításán át akarnak eljutni az alacsonyabb árhoz.

Fordrendszerében a magas munkabérnek két szempontból van jelentősége: az egyik a vállalat szempontja, a másik az általános közgazdasági szempont.

Ford felfogása szerint az alkalmazott: üzlettárs. Ha az alkalmazottak meglelik a bérkönyvben fokozott munkájuk gyümölcsét, ha látják, hogy a több teljesítmény jövedelem többletet is jelent, akkor belátják, hogy az üzlethez tartoznak s hogy az üzlet sikere tőlük, az ő boldogulásuk pedig az üzlettől függ. Minden munkaadónak az legyen tehát a becsvágya, hogy nagyobb munkabéreket fizethessen, mint versenytársai: akkor emberei is arra fognak törekedni, hogy a legjobbat szolgáltassák.

De mi a magas munkabérek jelentősége általános közgazdasági szempontból? Ford kiinduló pontja itt az a meggondolás, hogy amikor a népesség túlnyomó többsége munkabérből él, az ő kereseti és életviszonyai döntő befolyást gyakorolnak az egész ország jólétére. A munkabérek csökkenése egyenlő a vásárlóerő csökkenésével és a belső piac gyöngülésével, a munkabérek emelkedése a fogyasztás növekedését és a piac erősödését jelenti. A nagyobb fogyasztás a termelés növelését fogja követelni, a nagyobb termelés ismét nagyobb munkabéreket tesz lehetővé, amelyek még messzebb tolják ki a fogyasztás határait. . . Ebben az egyre nagyobb sugaru körforgásban automatikusan tűnnek el a mai gazdasági életnek olyan problémái, mint a munkanélküliség, a túltermelés.

Ford nem szereti a nagy szavakat, de néha elfogja a verbeli termelő megindultsága. „Van valami szent az olyan nagy vállalatban, mondja egy helyen, amely családok százait és ezreit táplálja, ha nézzük a gyermekeket, az ifjakat, a lányokat, akik iskolába járnak, a fiatal munkásokat, akik munkájuk alapján megházasodnak és otthonokat alapítanak, az otthonok ezreit, amelyek

az emberek keresményéből jöttek létre és ha látjuk a nagy termelő szervezetet, amely mindezt lehetővé tette, szent kötelességé válik a vállalkozás továbbfejlesztése.“

Fordnak legerősebb gyermekkori impressziója az volt, hogy a farmjukon, az eredményekhez képest, tulsokat dolgoznak. Ma is ez a nézete a mezőgazdasági termelésről. Szerinte a mezőgazdaság a valóságban élelmiszertermelő ipar és korszakalkotó változások küszöbén áll. A mezőgazdaságba be kell vonulni a gépnek. Ha így a mezőgazdaság élelmiszerelőállító üzemmé változik, olyan tömegben fogja termelni a táplálékot, hogy minden család bőven fedezheti szükségleteit. A földművelés pedig szezon munka lesz, amelyet huszonnégy nap alatt elvégezhetnek, s a többi időt az emberek egyéb munkára fordíthatják.

A mezőgazdaságban is el kell jönnie a decentralizációnak. Az élelmiszeripar központosítása annyi szállítási és szervezési költségtöbblettel jár, hogy kulturtársadalomban nem maradhat fenn. Termelje a kész árut mindig az a vidék, ahol a nyersanyag terem. A sertésenyészéssel foglalkozó vidéknek nem sertést, hanem húst, sonkát, szalonnát kellene szállítania. A nagy mamut malmok helyett egy sereg kis malomra van szükség, amelyek a búzatermő helyeken legyenek.

Ford bizik benne, hogy visszatér még a paraszt-malmok kora. El fog jönni a kooperatív mezőgazdaság ideje. Farmszövetkezetek fognak létesülni mindenfelé, amelyek saját vágóhidjaikon fogják sonkává és szalonnává feldolgozni a saját-nevelésű disznókat és saját malmaikban fogják őrölni a maguk természetű búzát.

Ford rendszerében automatikusan felörlődnek az osztályellentétek is. Mi helye volna az osztályharcnak egy olyan termelő szervezetben, ahol mindenki egyformán fontos munkatárs, ahol mindenki a tőle telhető legjobbat adja s ahol mindenki megkapja szolgáltatásának igazságos ellenértékét?

Nem szükséges, hogy a munkaadó szeresse alkalmazottját, vagy az alkalmazott a munkaadóját. Csak az szükséges, hogy egyik a másiknak érdeme szerint szolgáltatson igazságot. Ez Ford szerint az igazi demokrácia.

Takács István.

Franciaországi levél.

Könyvek.

— Az orosz viszonyokról a legújabb irodalom: *La Condition des travailleurs dans la Russie des Soviets*. Írója: Dadu (Renée Marguerite) és Patouillet (Jul.) *Codes de la Russie soviétique*. 25 fr. Kiadó: M. Giard.

— A béke történetének irodalmából: *Troga n Edouard: Regard s sur la vie 1919—1925. De Versailles à Locarno*. (Versailles-től—Locarnóig.) 272 lap. 12 Fr. Kiadó: Blond et Gay.

— A népvándorlásnak mélyen fekvő okai voltak. A modern Európában bizonyos mértékben megismétlődik — gazdasági, politikai és egyéb okokból — a népvándorlás kicsiben. A magyarságnak vitális százalékaél — az utódállamokat nem is számítva — a határokon túl. *Gazdag adathalmazt tartalmaz: Bryas (Madeleine de) Les Peuples en marche. Les Migrations politiques et économiques en Europe depuis la guerre mondiale*. 224 lap. 25 Fr. Kiadó: Pédone.

— Nemzetközi jog: *Korovine: La République des Soviets et la droit internationale*. 6fr. Kiadó: Pédone. *Titéano (Eugène): La Compétence de la Société des Nations et la Souverainité des Etats*. (A nemzetek szövetsége és az államok suverénitása). 175 lap. 30 Fr. Kiadó: A. Pédone.

Revük.

— A *Revue des deux Mondes* szeptemberi számában „*La nouvelle Roumanie*” címen Nagy Románia után — az új Románia vonul be a Nyugat nyitott kapuján. Károly trónörököstől a föld- és iskola reformig képet ad Románia

életéről uti jegyzet formájában s az új horizonton szakított egy-egy nyiláson át a tájékozatlan olvasó megismerkedhetik a letépett „magyar járommal” is.

— A *Revue Universitaire* júliusi számában vezető cikk van. J. Giovanovich belgrádi tanár tollából, aki egyuttal a jugoszláv középiskolai tanárok nemzeti szövetségének az elnöke. Címe: *L'enseignement secondaire Yougoslave au dix-neuvième Siècle.* (A jugoszláv közép-foku tanítás a tizenkilencedik században.) Úgyes reformtörténeti áttekintés. Egyetlen adatot idézünk belőle: „Jugoszlávia területén a háboru végén körülbelül 80 középiskola volt, 1600 tanárral, ma 169 iskola van, 3551 tanárral és 80.050 tanulóval.” Fiuiskola 153, leányiskola 16; férfi tanár 2819, tanárnő 732.

— *Les Derniers jours de l'Autriche—Hongrie.* (La Revue Hebdomadaire, 1926. június.) Ausztria Magyarország utolsó napjai. Írója báró Werkmann Károly. Kár, hogy ugyszólván csak Ausztriáról beszél s kevés vonatkozása magyar. Ha valamit elér vele, akkor csak a császári házat és Ausztriát szánja az olvasó.

— A konzervatív zsidó revü, a *L'Univers* ez évi októberi száma Magyarországról beszámolva Klebelsberg Kunó gróf interwievjét közli, melyet az amerikai A. T. J. igazgatójának adott: „que le numerus clausus en Hongrie disparaîtra automatiquement au fur et à mesure qu'il perdra de son opportunité.” Közli a *Neue Freie Presse* és a *Pesti Napló* kommentárjait. Az előbbi szerint a budapesti egyetem kivételével elnéptelenednek, ha nem szüntetik meg a numerus clausust, pl. „a szegedi egyetem — hajdan híres filozófiai fakultásán 27 hallgató van és 54 professzor”.

— A *Candide* október 7-iki száma a román irodalomról, Matei Rousseau szerzőtől cikket közöl, új román fordításokat ígérve. Az első mindjárt egy félig görög, félig román író Panait Istrati,

műve *Domnitzer de Snagov*, (10 frank. Kiadó Riedler & C.) Ebben a regényben a román nemzet születését írja meg, ezért ajánlanánk a magyar fordítását. Bevezetője ennek a könyvnek a *Hajduk* (igy!) volt ugyanettől a szerzőtől, melyben a hajduk (román szabad bandák, harcolva a török és tatár ellen) a nyugat kapuit védik a barbár támadások ellen. Ez a görög élelmes volt s a magyar történeti igazságot fűrgén átváltotta a románságra s most szép muzikaszóban olvassák, hogyan vérezett a szegény román nép Európa békéjéért.

Ankétok.

— A francia napisajtó szivesen s az utóbbi időben gyakran használja az ujságírás művészetében az ankétokat, a folytatásos cikksorozatokat. Igen szerencsés forma egy-egy terjedelmesebb probléma ismertetésére. Könyvet például Németországról, csak — mondjuk — minden ezredik francia, ha elolvas, de a lapok ankétjeit legalább is minden ötödik. Így aztán széles rétegek érdeklődnek a nemzeti problémák iránt s másodsorban ha esetleg felületesen is, de van véleményük mindenről és a kialakuló ítéletükről pedig gondoskodik maga az ankét szerkesztője. Nálunk a napilapok nem igen terhelik az olvasóközönséget heteken keresztül folytatásos ujságokkal, pedig milyen hasznos és mennyire kívánatos volna a magyar közvéleménynek például az utódállamok mindegyikéről egy-egy két-háromhetes ankétot tartani. Ez lenne az annyira óhajtott szellemi kapcsolatnak a legerősebb és célravezetőbb formája.

— A *Le Journal* (megjelenik közel egymillió példányszámmal), augusztus hónapban három vezércikkben foglalkozik Magyarországgal. Írójuk *Eduard Helsey*, jó-tollú és ismert ujságíró. Augusztus 28-án jelent meg az első cikk „Nem! Nem! Soha!” címmel. Végig kérdezett több ujságírót Budapesten: demokratától—legitimistáig, írja, s ezek közül egyik azt mondta:

„Az igaz, hogy nagyon meg vagyunk öszölvá minden kérdésben. Van érzékünk a politikához, a veszekeedéshez, a széthúzáshoz, de mindnyájan együtt kiáltjuk: Nem! Nem! Soha! Ez van minden szemben, minden ajkon s a magyarokat nem látjuk Locarnokon örülni.

A második cikk aug. 29-én jelent meg: „Un cavaliers sans monture“. Egy lónélküli lovas. Hosszan foglalkozik a leveinte mozgalommal s cikkét azzal végzi, hogy Magyarország bosszuval van telítve és veszedelmes lehet. „Hála ennek az egyszerű fogásnak (testnevelési törvény) Magyarországon már ól-hónapra 800.000 jól kiképzett embert mozgósíthat, kiknek fele kitűnő harcos, mert hozzájárulnak ehhez a lassu kiképzéshez a fajtagadhatatlan harci erényei.“ A harmadik cikkben Egy hanyatló trón, melynek tulságos sok a követelője — (aug. 30.) a királykérdéssel foglalkozik. — Szerinte három pretendens van. Ottó, József és Albrecht királyi hercegek. S újra hangsúlyozza, hogy Magyarország nem ismeri el a történeteket és minden utat keres a revanche-ra.

— A második ankétet hazánk viszonyairól Henri Tronchon strasburgi egyetemi tanár tollából olvashatjuk, aki ritka idegen — ismeri nyelvünket, mert valaha a kolozsvári egyetem hallgatója is volt. Négy cikket irt a Les Dernières Nouvelles de Strasbourgban rólunk (szept. 21, 22, 28 és október 4). A megérteni akarását nem vonjuk kétségbe, de néhol ő sem tud szabadulni veszélyességünk kitalált híretől s úgy látszik még sok idő telik el míg a cseh propaganda ütötte reputáció sebek javunkra hegedni fognak. De megállapítható, hogy az örökös fenegyerek emlegetésünkben bizonyos elismerés rejtett respektus is van irántunk.

— Egy nép, aki nem mond le című cikkében első utazásának tapasztalatairól ír, mikor az ország még katonai ellenőrzés alatt állott.

A szituáció tragikus volt akkor — írja, — Magyarország végtelenül drágábban fizetett a háborúért, mint Németország. Elvesztette területének háromnegyedrészt.

— „Ami a cseheket illeti Benes marad a magyarok legnagyobb ellensége Auguste Gauvinnal a Journal des Débats munkatársával együtt.“

— Második cikkében a magyar orientáció kérdését fejtegeti. Megemlíti a Németországgal való viszonyt, s hangsúlyozza, hogy néhány német képviselő Magyarországon járván „elég heves hangon beszélt. Miért ne?“ mondja ironikusan. „A franciák elvesztették a magyarság szimpátiáját Trianon miatt s most két nagy náció nyerte el a magyarok szimpátiáját: Anglia és Olaszország.“

„Kis Király“ című cikkében, melyet Debrecenből keltez, valós képét mutatja a legitimista mozgalomnak. Feleleveníti az 1849-iki detronizálást a debreceni nagytemplomban; „ez a kérdés nyugtalanító marad“, — végzi cikkét a professzor.

Strassburg, október.

Pásint Ödön.

Sajtóhibák:

4. oldalon alulról hetedik sor — mondták helyett mondják; 26. old. felülről huszonhetedik sor — Bezuhov; 28. old. alulról nyolcadik sor — Toller; 29. old. felülről 5. sor — au courant előtt kimaradt „mert azokkal“; 30. old. felülről 25. sor — kimaradt patronusunknak előtt „esetleges“.

Minden cikkért írója felel.

Főszerkesztő: Antal István dr.

Felelős szerkesztő: vitéz Nagy Iván dr.

Felelős kiadó: Radnóti István.

Kiadótulajdonos:

Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság.

Budapest, IX. Köztelek-utca 1.

„A jó hirdetés az üzletmenet szabályozója
és biztosítás a rossz szezon ellen.“

(Egy newyorki egyetemi tankönyvből.)

Kiss Ferenc

ötvösművész tanár

**Képzőművészeti
és iparművészeti műterme
és műhelyiskolája**

Budapest, IV. Türr-István-utca 9. szám.

TELEFON : 198—82.

WACHA JÁNOS

kalaposmester

**Budapest, IV. ker
Múzeum körút 43.**

Telefon : József 104-13

Alapított: 1845.

Eau de cologne Russe

erős,
igen kellemes illatu
kölniviz

Molnár és Moser

droguisták

**Budapest, IV. ker.
Petőfi Sándor-u. 11.**

Telefon: 25—66.

„Nincs az a lusta lélek, melyet meg ne ragadna, fáradt képzelet, melyet föl ne gyujtana, kérges szív, amelyet meg ne indítana és csüggedt akaratlanság, amelyet hitre és tetterre ne lendítene Széchenyi csodálatos géniusza.“

A „STUDIUM“ KIADÁSÁBAN
MOST JELENT MEG AZ ALÁBBI KÖNYV,
MELY SZÉCHENYI SZELLEMÉT KÖZKINCCSÉ TESZI:

SZÉCHENYI VALLOMÁSAI ÉS TANÍTÁSAI

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGALAPÍTÁSÁ-
NAK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTÁK:

FEKETE JÓZSEF

ÉS

VÁRADI JÓZSEF

Előszót irt SCHANDL KÁROLY dr.
Átnézte: IMRE SÁNDOR dr.

Ebben a könyvben Széchenyi maga szól az olvasóhoz az ember, a társadalom és a magyar faj örök problémáiról. „Tanításai“-nak és „Gondolatai“-nak igazságát életének halhatatlan eredményei bizonyítják. „Vallomásai“-ban — az emberiség egyik legnagyobb szellemének önleplezésében, — feltárulnak cselekedeteinek titkos lelki rugói, a zseninek önmagával vívott harcai, nemzetünk ujjászületésének kinjai és a magyarság tragikus sorsát előre látó profétai szellemnek

M E G D Ö B B E N T Ő Ö N V Á D J A I.

Ebből a könyvből megismerjük a legnagyobb magyart és feleletet kapunk égetően aktuális kérdésekre is.

EZ A KÖNYV A MAGYARSÁG BIBLIÁJA

A pompás famentes papiroson készült vaskos
kötet(507 oldal) ára füzve **175.000 K (14 pengő)**
egészvászonkötésben

arany nyomással . . . **225.000 K (18 pengő)**

KAPHATÓ MINDEN KÖNYVKERESKEDESBEN S A KIADÓNÁL

„STUDIUM“ KÖNYVKERESKEDELMI ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T.
BUDAPEST, IV. MUZEUM-KÖRUT 21. TELEFON: J. 153—28

Értékes új könyvek!

Hóman Bálint dr. : A magyar-hun hagyomány és hun monda.
Ára : 3.40 pengő = 42.500 korona.

id. Imre József dr. : Orvosi ethika. (Előadások az orvosi élet helyes folytatásáról.) Ára : 8.40 pengő = 105.000 korona.

Jávorka Sándor : A Magyar Flóra kis határozója. (Középiskolai segédkönyvként engedélyezve.) 46 táblán több mint 1000 kicsinyített képpel. Ára : 7.8 pengő = 97.500 korona.

Magyar Irodalmi Lexikon. F ó r i s Miklós középiskolai tanár és T ó t h András egyetemi r. előadó közreműködésével szerkesztette V á n y i Ferenc dr. középiskolai tanár. Átnézték : D é z s i Lajos dr. egyetemi tanár és P i n t é r Jenő dr. budapesti tankerületi kir. főigazgató.

Nélkülözhetetlen segédkönyv mindenkinek, aki a magyar irodalom iránt érdeklődik.

Egy kötetben (több mint 800 nagy lexikonalakú két-hasábos oldalon) egészvászonkötésben 40 pengő = 500.000 korona.

Szülők Könyvtára. (Gyakorlati tudnivalók a gyermekek neveléséről):

1—3. szám : *A családi nevelés főkérdései.* (Bevezetés a szülői gondolkodásba.) Irta : I m r e Sándor egyetemi tanár. (156 oldal) ára : 4.20 pengő = 52.500 korona.

4. szám : *A gyermek táplálkozása.* Irta : H e i m Pál dr. egyetemi tanár, ára : 1.60 pengő = 20.000 korona.

5. szám : *A gyermek szemének gondozása.* Irta : ifj. I m r e József dr. egyetemi tanár.

A fül, orr, torok bajai és gondozása. Irta : W e i n Zoltán dr. főorvos.

A gyermek bőrének gondozása. Irta : P o ó r Ferenc dr. egyet. tanár. (56 oldal) ára : 1.60 pengő = 20.000 korona.

Kaphatók minden könyvkereskedésben s a kiadónál:

„STUDIUM” könyvkereskedelmi és könyvkiadó részvénytársaság

Budapest IV, Múzeum-körút 21.

Telefon : József 153-28.

Még a nagymama szeméit is megfiatalítja

a csodálatos *Aladdin*-lámpa

A tudomány csodája az **Aladdin-lámpa**, mely 94% levegővel és 6% bármilyen minőségű petróleummal égve, 80 gyertyafényű hófehér nappali világosságú izzófényt áraszt. Égése szag- és korommentes, nem füstöl, fénye állandó és egyenletes, tűzbiztos, nem robbanhat, égő állapotban is minden veszély nélkül hordozható.

Kezelése oly egyszerű, hogy gyermekekre is nyugodtan rábízható.
Fénye háromszor jobb, mint bármely más lámpáé.
Anyagfogyasztása harmadát teszi más lámpa fogyasztásának.

Rendelje meg *Aladdin*-lámpáját még ma!

Bérmentesített ingyenes ismertetőt küld a vezérképviselőt:

Aladdin Kereskedelmi Részvénytársaság

Budapest, IV. kerület, Molnár-utca 19 c. szám

Megjelent a népművelés kézikönyve:

„Az ismeretterjesztő
 előadások lélektana, módszere és eszközei“

Irta: Bene Lajos

Előszóval ellátta: Bodó János nemzetgyűlési
 képviselő, a Faluszövetség ügyvezető igazgatója

Kiadta a Faluszövetség (Budapest, V. Zoltán-utca 8.)

Ára: 25.000 korona = 2 pengő

Nincsen jobb oltószert nála,
Minimax a tűz halála.

Magyar Minimax R. T.

Budapest, VI. ker.
Rózsa-utca 85. sz.

TELEFON: 37—31.

Lohr Mária

Kronfusz

Vegyztisztító,
csipkeltisztító,
kelmefestő

Gyár és központ:
VIII. BAROSS-U. 85. SZ.

Telefon: József 2—37.

Telefon: József 121-04.

Dehmal Károly

zongoragyár

Budapest, VIII. Rákóczi-ut 19.

*Uj és használt zongorák, pianinók és
harmoniumok állandó raktára. Szakszerű
hangolás, javítás és kölcsönzés.
Külföldi híres gyártmányok
állandó nagy választéka*

CENTRUM

KIADÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Könyv-
nyomda

Könyv-
kötészet

Készít: könyveket, folyóiratokat, hirlapokat, meghívókat, kereskedelmi nyomtatványokat, névjegyeket, esküvői és báli meghívókat, falragaszokat és könyvkötészeti munkákat izléses kivitelben

Budapest, IX. Köztelek-u. 1. Telefon: J. 134-91

A CENTRUM

Fogyasztási Szövetkezet üzletei és üzemei:

Igazgatóság és központi iroda IX. Ferenc-körút 46, Telefon József 45—26. Irodai órák: d. e. 8—1-ig, d. u. 3—6-ig.

Főüzlet. IX. Ferenc-körút 46. Kaphatók: uri és női divatcikkek, gummikabátok, orvosi és munkaköpenyek, drogéria, háztartási cikkek, sport- és játékaruk, cipők, textilárak, fehérmű és ágynemű anyagok végben és méterenként, Üzleti órák: $\frac{1}{2}$ 8—6-ig. Telefon: J. 45—26.

Papírüzlet. VIII. Baross-utca 52. Kaphatók: az összes iskolai rajz-, füzet- és tanszerek, irodai cikkek, írószeresek, műszaki cikkek, festőművészek, rajzolóknak szüségleti cikkei, üzleti könyvek, levélpapír, levelezőlapok stb. Üzleti órák $\frac{1}{2}$ 8—6-ig. Telefon: József 75—14.

Fűszerüzlet. I. Budafoki-út (József műgyetem, Alagsor). Az összes fűszer- és háztartási cikkek, falatozó és tejvó. Üzleti órák: d. e. 7— $\frac{1}{2}$ 2 és d. u. $\frac{1}{2}$ 4—7-ig. Telefon: József 103—32. (Nyilvános telefon.)

Szórady-féle könyv- és papírüzlet. IX. Ráday-utca 37. Szépirodalmi és tankönyvek új és használt állapotban, iskolai és irodai cikkek, kölcsönkönyvtár, antiquar vétel és eladás. Nyitva $\frac{1}{2}$ 8— $\frac{1}{2}$ 2, és $\frac{1}{2}$ 3-6-ig. Telefonhívó: J. 42—71.

Szegedi fióküzlet. Szeged, Dugonics-tér 1. Kaphatók iskolai és irodai felszerelések, papírárak, tanszerek, kozmetikai drogua- és háztartási cikkek, uri és női divatcikkek.

Újszegedi fióküzlet. Újszeged. Kaphatók: fűszer-, papírárak és droguacikkek.

Centrum hitelszövetkezet.

(Az OKH. tagja.) IX. Ferenc-körút 38. Telefon: J. 155—31. Elfogad előnyös kamatozás mellett betéteket, hitelek folyósít, banküzletekkel foglalkozik és kezel alapítványokat. Hivatalos órák d. e. 12—1-ig és d. u. 5—7-ig.

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.
orvosi szakkönyvkereskedés

IV. EGYETEM-TÉR 5.
jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

„A jó hirdetés
az üzletmenet szabályozója
és biztosítás a rossz
szezón ellen.“

(Egy newyorki egyetemi tankönyvből.)

ELADÓ!

1 és 2 éves gyökeres szőlőoltványok, sima és gyökeres amerikai vadveszszők, több fajban gyümölcsfák, akác és gledichia esemeték

Építéshez
való
falazókő

o- Árjegyzéket küld: -o

Molnár Mihály

:-: Abaujszántó :-:

**Tűz-, jég-, betörés-, baleset-,
szavatossági és életbiztosítást**

c s a k a

**Gazdák
Biztosító Szövetkezeténél**

a magyar gazdatársadalom szintiszta
magyar biztosító intézeténél kössünk!

Igazgatóság: Budapest, IX. Üllői-ut 1. sz.

Vezérképviselőségek: Balassagyarmat: Rákóczi fejedelem-ut 36. — Debrecen: Ferenc József-ut 26-28. — Győr: Deák-ut 12. — Kaposvár: Fő-utca 31. — Nagykanizsa: Kazinczy-u. 43c. — Miskolc: Széchenyi-u. 35. — Pécs: Rákóczi-ut 11. — Szeged: Tisza Lajos-kő ut 38. — Székesfehérvár: Ferenc József-tér 9. — Szombathely: Széll Kálmán-utca 7. — Szolnok: Gorove-u. 2680.

Telefonszám 157.

Helyképviselők az ország minden egyes községében

**A
G
R
O
L
U
X**

KÖZSÉGEKET ÉS MEZŐGAZDASÁGOKAT
VILLAMOSÍTÓ R.-T.

BUDAPEST, V. MÁRIA VALÉRIA-U. 19. I.
TELEFON: L. 988—96

Községi villamosberendezések

Városi telepek

Uradalmi berendezések

Távvezetékek szerelése

A FALU ORSZÁGOS FÖLDMŰVES
SZÖVETSÉG VILLAMOS OSZTÁLYA

IPARMŰVÉSZETI SZALON

A legmodernebb és legkényesebb izléseket kielégítő gobelinek, crêpe de chine, petit point-ek, terítők, párnák, függönyök, börmunkák, lakásdisztyágyak kaphatók. — Egész nap szabad megtekintés!

VEZÉR EMILNÉ

IV. ker. Kossuth Lajos-utca 14-16, földszint
(a kapuval szemben)